

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

Stj/OMA

Jakelussa mainituille

LAUSUNTOPYYNTÖ

SOS:n laus 10.3.06 men.
Lausunnoista kiinnitettyä huomiota
21.2.2006 eut. keuhkokuivauksen
sien.

27.2.06 otk

Khs dnro	2006-419/352
Stn dn	
Saap./Anl.	23-02-2006

Asia

LAUSUNTOPYYNTÖ

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää kunnioittavasti lausuntoanne oheiseen selvitykseen liittyvistä ehdotuksista.

Liitteenä oleva asiakirja on saatavissa myös sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta

<http://www.stm.fi/Resource.phx/julkt/monis/Moniste-2006-short.htx>

Lausunto pyydetään toimittamaan viimeistään

keskiviikkona 22.3.2006

osoitteella Sosiaali- ja terveysministeriö, PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO. Pyydämme toimittamaan lausunnon myös, mikäli mahdollista, sähköisenä rtf-tiedostona osoitteella kirjaamo.stm@stm.fi.

Lisätietoja antaa lakimies Virpi Kølhi, p. 09 160 74206, 050 463 8726.

Apulaisosastopäällikkö

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Olli Kerola

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Lakimies

Virpi Kølhi

K:\data\TEKSTIT\Valvotut tapaamiset\Lausuntopyyntö.doc

Postiosoite: PL 33, 00023 Valtioneuvosto
Käyntiosoite: Meritullinkatu 8, Helsinki

Puhelin: (09) 16001
Telekopio: (09) 160 74126
(Kirjaamo)

Sähköposti:
Email: kirjaamo.stm@stm.fi

JAKELU

Oikeusministeriö

Espoon kärjäoikeus
Helsingin kärjäoikeus
Joensuun kärjäoikeus
Jyväskylän kärjäoikeus
Kuopion kärjäoikeus
Lahden kärjäoikeus
Oulun kärjäoikeus
Porin kärjäoikeus
Tampereen kärjäoikeus
Turun kärjäoikeus
Tuusulan kärjäoikeus
Vantaan kärjäoikeus

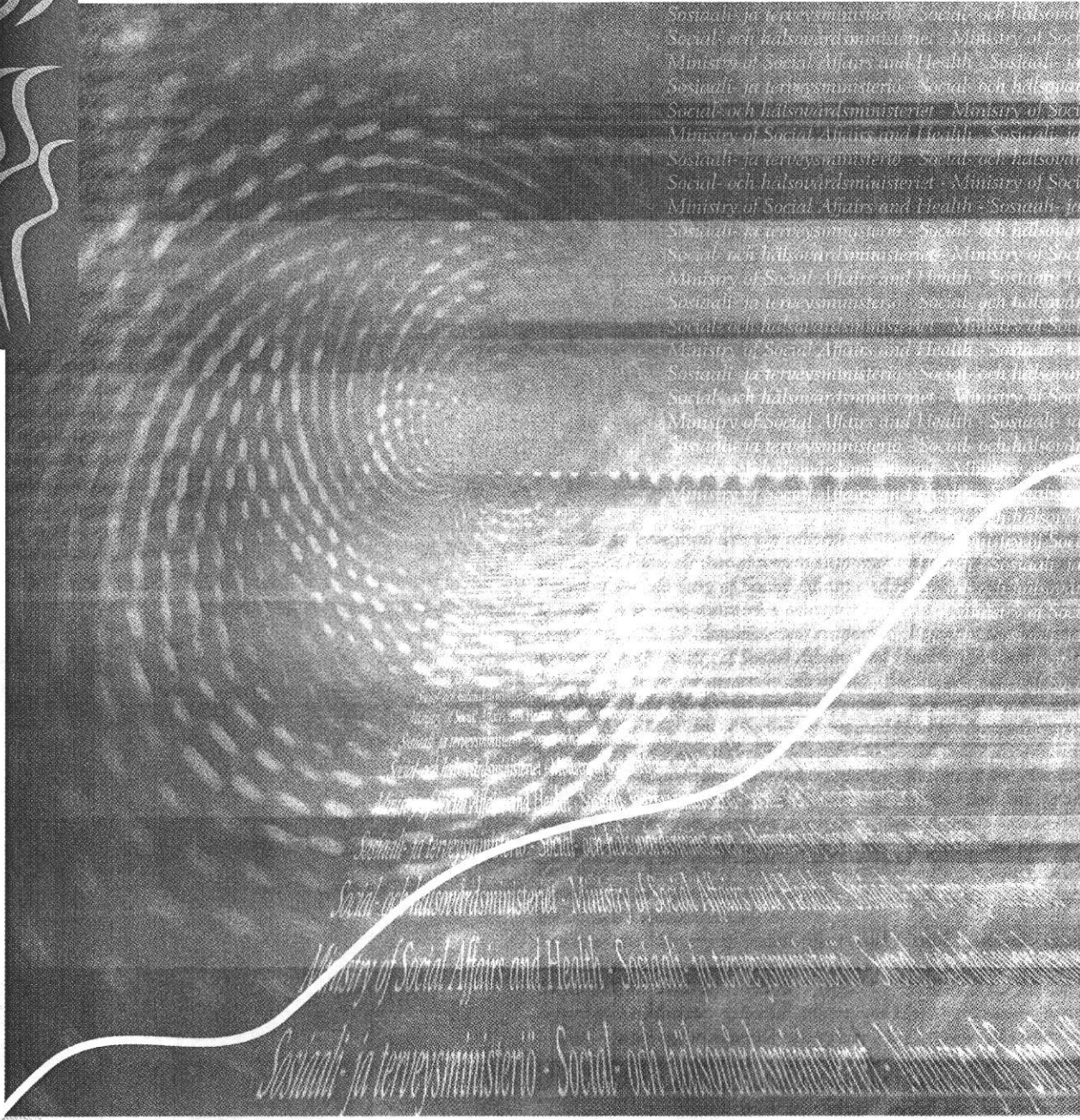
Lapsiasiavaltuutettu
Stakes

Espoon kaupunki
Helsingin kaupunki
Joensuun kaupunki
Jyväskylän kaupunki
Kuopion kaupunki
Lahden kaupunki
Lappeenrannan kaupunki
Oulun kaupunki
Porin kaupunki
Tampereen kaupunki
Turun kaupunki
Vantaan kaupunki

Suomen Kuntaliitto

Tampereen oikeusaputoimisto

Elatusvelvollisten Liitto ry
Ensi- ja turvakotien liitto ry
Kaatatut Lapset ry
Lastensuojelujärjestö Uhkasakkojen Uhrin ry
Lastensuojelun Keskusliitto
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Pelastakaa Lapset ry
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Uusperheellisten Liitto ry
Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto ry

Sosiaali- ja terveysministeriö - Social- och hälsovård
Social- och hälsovårdsministeriet - Ministry of Social
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja
Ministry of Social Affairs and Health - Sosiaali- ja

Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

MINISTRY OF
SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH
Finland

Selvityksiä 2006:7

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:7

Lasten tuetut ja valvotut

tapaamiset

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2006

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 8.2.2006	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Lainsäädäntöneuvos Tuomo Antila Lakimies Virpi Kölhi		Julkaisun laji Selvitys	
		Toimeksiantaja Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö	
		HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä 10.3.2005	
Julkaisun nimi Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset Sammanträffanden mellan barn och förälder med stöd och övervakning			
Tiivistelmä Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten määräämisen valvotuiksi. Laissa ei ole kuitenkaan säännöksiä siitä, minkä tahon tulisi huolehtia tapaamisten valvonnasta. Viranomaisilla ei ole velvollisuutta huolehtia valvottujen tapaamisten toteuttamisesta. Mahdollisuudet valvonnan järjestymiseen riippuvat tällä hetkellä siitä, asuuko lapsi paikkakunnalla, jossa valvontaa on saatavissa. Silloinkin, kun valvontaa on saatavilla, vanhemmat saattavat olla eriarvoisessa asemassa valvonnan aiheuttamien kustannusten korvaamisessa. Lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen voi kokonaan estyä näistä syistä, vaikka tapaaminen sinänsä olisi lapsen edun mukaista. Sosiaalilautakunnilta hankittavien lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien selvitysten valmistusaika vaihtelee eri kunnissa ja on joissain tapauksissa varsin pitkä. Työparin tehtävänä on ollut selvittää lasten ja vanhempien välisten valvottujen tapaamisten järjestämisen vaatimat lainsäädännön kehittämistarpeet. Lisäksi työparin tehtävänä on ollut selvittää lainsäädännölliset mahdollisuudet nopeuttaa sosiaalilautakuntien tekemien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien selvitysten saamista. Työpari ehdottaa sosiaalihuoltolakiin otettavaksi säännökset kunnan velvollisuudesta järjestää tukea ja valvontaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa tarkoitettuihin lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin. Järjestämisvelvollisuus koskisi tilanteita, joissa tapaamiset on tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan toteutettava tuettuina tai valvottuina. Lisäksi laissa ehdotetaan määriteltävän tarkemmin, mitä tällä palvelulla tarkoitetaan ja missä ajassa palvelu on annettava. Palvelun ehdotetaan olevan maksuton sosiaalipalvelu. Työpari ehdottaa lisäksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin otettavaksi nykyistä täsmällisemmät säännökset siitä, millä edellytyksillä lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset voidaan määrätä toteutettaviksi tuettuina tai valvottuina, sekä tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tai päätöksen voimassaolosta. Lisäksi lakiin ehdotetaan säännöksiä, joilla pyritään jouduttamaan sosiaalilautakunnan selvitysten saamista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Ehdotuksen mukaan sosiaalilautakunnan olisi tehtävä tuomioistuimen pyytämä olosuohdeselvitys ilman aiheetonta viivytystä ja otettava selvitystyön aloittamiseksi yhteyttä asiassa kuultaviin viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa selvityspyynnön saapumisesta.			
Asiasanat: Selvitys, sosiaalipalvelut, tapaamisoikeus, valvotut			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:7		ISSN 1236-2115	ISBN 952-00-1944-8 (nid.) 952-00-1945-6 (PDF)
Kokonaissivumäärä 51	Kieli Suomi	Hinta 14,04 €	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus, Helsinki University Press PL 4 (Vuorikatu 3 A), 00014 HELSINGIN YLIOPISTO Fax (09) 7010 2374, Puhelin (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet, Finland		Utgivningsdatum 8.2.2006	
Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Lagstiftningsrådet Tuomo Antila Jurist Virpi Köhli		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet och social- och hälsovårdsministeriet	
		Datum för tillsättande av organet 10.3.2005	
Publikation (även den finska titeln) Sammanträffanden mellan barn och förälder med stöd och övervakning (Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset)			
Publikationens delar			
Referat Den gällande lagstiftningen gör det möjligt att bestämma att sammanträffanden mellan ett barn och en förälder genomförs med övervakning. I lagen finns dock inga bestämmelser om vilken instans som skall ombesörja övervakningen vid sammanträffanden. Myndigheter har ingen skyldighet att se till att sammanträffanden med övervakning genomförs. Möjligheterna att ordna övervakning beror för närvarande på om barnet bor på en ort där övervakning erbjuds. Även när övervakning erbjuds kan föräldrarna befinna sig i en ojämlig situation när det gäller att ersätta kostnader som förorsakas av övervakningen. Sammanträffandet mellan barnet och föräldern kan helt och hållet förhindras med anledning av detta även om sammanträffandet i sig är i enlighet med barnets bästa. Tiden för att färdigställa utredningar beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt som skall inhämtas av socialnämnderna varierar mellan olika kommuner och är i vissa fall tämligen lång. Arbetsparets uppgift har varit att utreda de utvecklingsbehov inom lagstiftningen som krävs för att kunna anordna sammanträffanden mellan barn och föräldrar med övervakning. Dessutom har arbetsparet haft som uppgift att utreda möjligheterna att via lagstiftningen påskynda inhämtandet av de utredningar som socialnämnderna gör beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt. Arbetsparet föreslår att bestämmelserna om kommunens skyldighet att anordna stöd och övervakning för sammanträffanden mellan barn och förälder enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt skall inkluderas i socialvårdslagen. Skyldigheten att anordna skall gälla situationer där sammanträffandena enligt domstolens beslut eller ett avtal som har fastställts av socialnämnden skall genomföras med stöd eller övervakning. Därutöver föreslås att det i lagen närmare definieras vad som avses med denna service och inom vilken tid service skall ges. Servicen föreslås vara avgiftsfri socialservice. Arbetsparet föreslår dessutom att man i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt inkluderar mer detaljerade bestämmelser om under vilka förutsättningar man kan bestämma att sammanträffanden mellan barnet och föräldern skall genomföras med stöd eller övervakning, samt den tid som avtalet eller beslutet om umgängesrätt gäller. Dessutom föreslår man bestämmelser i lagen genom vilka man strävar efter att påskynda inhämtandet av utredningar av socialnämnden när det gäller frågor om vårdnad om barn eller umgängesrätt. Enligt förslaget skall socialnämnden på begäran av domstolen göra en utredning av förhållandena utan onödigt dröjsmål och för inledande av utredningen kontakta berörda parter omgående eller senast inom två veckor från det att socialnämnden har mottagit domstolens begäran om utredning.			
Nyckelord Socialservice, umgängesrätt, utredning, övervakning			
Övriga uppgifter www.stm.fi			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2006:7		ISSN 1236-2115	ISBN 952-00-1944-8 (inh) 952-00-1945-6 (PDF)
Sidoantal 51	Språk Finska	Pris 14,04 €	Sekretessgrad Offentlig
Distribution/Försäljning Helsingfors Universitetsförlaget PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Fax (09) 7010 2374, Tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health, Finland		Date 8 February 2006	
Authors Tuomo Antila, Senior Adviser, Legislative Affairs Virpi Kõlhi, Lawyer		Type of publication Report	
		Commissioned by Ministry of Justice, Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ 10 March 2005	
Title of publication Supported and supervised meetings with children			
Summary <p>The present legislation allows to order that the meetings between a child and the parent with whom the child does not live must be supervised. There are no provisions in the law however on which agency should be in charge of that supervision of the meetings. The authorities are not responsible for seeing to it that supervised meetings are realised. The possibilities to arrange supervision depend at the moment on whether the child is living in a locality where supervision is available. Even when supervision is available parents may be in an unequal position in regard to how the costs of supervision are compensated. Meetings between a child and his/her parent can wholly be prevented for these reasons, although the meetings as such would be in the interests of the child.</p> <p>The time within which the reports on child custody and right of access obtained from the municipal social welfare board are completed varies from one municipality to another and is in some cases rather long.</p> <p>The task of the rapporteurs Antila and Kõlhi was to study the need to develop the legislation in regard to organising supervised child-parent meetings. Furthermore, they had to examine the possibilities to speed up by means of legislation the access to the reports prepared by municipal social welfare boards on child custody and right of access.</p> <p>Antila and Kõlhi propose including in the Social Welfare Act provisions on the local authorities' responsibility for providing support and supervision for the meetings between a child and parent referred to in the Child Custody and Right of Access Act. This responsibility would apply to situations in which the meetings shall be based on a court decision or an agreement established by the social welfare board be realised in a supported or supervised form. Furthermore, it is proposed that it should be defined in more detail in the law what is meant by this service and what is the maximum time within which it should be provided. The service should be a social service free of charge.</p> <p>Antila and Kõlhi also suggest that more detailed provisions should be added to the Child Custody and Right of Access Act on the criteria on which it can be ordered that meetings between a child and parent are to be realised in a supported or supervised form as well as on the validity of an agreement or decision on meeting rights. Provisions to speed up the obtaining of the social welfare board's report in matters regarding child custody and right of access are proposed to be included in the Act as well. Accordingly, the social welfare board should prepare the report required by a court without unreasonable delay as well as contact those to be heard in the issue in view of starting the work on the report without delay and at the latest within two weeks of the arrival of the request for report.</p>			
Key words Report, right of access, social services, supervised			
Other information www.stm.fi/english			
Title and number of series Reports of the Ministry of Social Affairs and Health 2006:7		ISSN 1236-2115	ISBN 952-00-1944-8 (print) 952-00-1945-6 (PDF)
Number of pages 51	Language Finnish	Price 14,04 €	Publicity Public
Orders Helsinki University Press POB 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 UNIVERSITY OF HELSINKI, FINLAND Tel. +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle

Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäälliköt päättivät kokouksessaan 10 päivänä maaliskuuta 2005 asettaa ministeriöidensä virkamiesten muodostaman työparin selvittämään lasten ja vanhempien välisten valvottujen tapaamisten järjestämisen vaatimat lainsäädännön kehittämistarpeet. Työpariksi nimettiin lainsäädäntöneuvos Tuomo Antila oikeusministeriöstä ja lakimies Virpi Kõlhi sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työparin toimeksiantoa laajennettiin kansliapäälliköiden kokouksessa 2 päivänä marraskuuta 2005 siten, että

tehtäväksi tuli selvittää myös lainsäädännölliset mahdollisuudet vähentää tarpeettomia viiveitä sosiaalilautakuntien tekemien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien selvitysten saamisessa.

Työpari järjesti 23 ja 24 päivänä toukokuuta 2005 kuulemistilaisuudet valvottuja tapaamisia koskevan lainsäädännön tarpeesta ja mahdollisen sääntelyn sisällöstä. Kuulemistilaisuuksissa olivat edustettuina Helsingin ja Vantaan käräjäoikeudet, Helsingin, Kuopion ja Tampereen kaupungin sosiaalitoimet, Elatusvelvollisten Liitto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Kaapatut Lapset ry, Lastensuojelujärjestö Uhkasakkojen Uhrin ry, Pelastakaa Lapset ry, Suomen Asianajajaliitto ja Suomen Uusperheellisten Liitto ry. Näkökohtiaan asiasta ovat lisäksi esittäneet kirjallisesti Lastensuojelun Keskusliitto ja Suomen Kuntaliitto. Työpari on toteuttanut kyselyn valvottujen tapaamisten järjestämisestä Hyvinkään, Joensuun, Keravan, Lappeenrannan, Porvoon ja Rovaniemen kaupungeissa.

Työpari ehdottaa sosiaalihuoltolakia muutettavaksi siten, että kunnalla olisi velvollisuus järjestää tuki tai valvonta lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin, jotka tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan on toteutettava tuettuina tai valvottuina. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta olisi maksuton sosiaalipalvelu. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomaiset säännökset mahdollisuudesta määrätä lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset tuetuiksi tai valvotuiksi.

Sosiaalilautakunnan tekemien niin sanottujen olosuhdeselvitysten valmistumisen nopeuttamiseksi työpari ehdottaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin säännöstä, jonka mukaan sosiaalilautakunnan olisi tehtävä selvitys ilman aiheetonta viivytystä ja otettava selvitystyön aloittamiseksi yhteyttä asiassa kuultaviin viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa selvityspyynnön saapumisesta. Lisäksi ehdotetaan asetusmuutosta, jonka mukaan tuomioistuimen olisi yksilöitävä selvityspyyntö nykyistä tarkemmin.

Saatuaan työnsä valmiiksi työpari luovuttaa kunnioittavasti hallituksen esityksen muotoon laaditun ehdotuksensa oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä 8 päivänä helmikuuta 2006

Tuomo Antila

Virpi Kõlhi

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	13
YLEISPERUSTELUT	14
1 Nykytila ja sen arviointi.....	14
1.1 Valvotut tapaamiset.....	14
1.2 Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta.....	18
2 Ulkomaiden lainsäädäntö	19
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	19
3.1 Tuettujen ja valvottujen tapaamisten järjestäminen julkisen vallan velvollisuudeksi.....	19
3.2 Tuettuja ja valvottuja tapaamisia koskevat nimenomaiset säännökset lakiin.....	21
3.3 Olosuhdeselvitysten jouduttaminen	22
4 Esityksen vaikutukset	23
4.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan ja taloudelliset vaikutukset	23
4.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	24
5 Asian valmistelu	24
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
1. Lakiehdotusten perustelut.....	25
1.1 Sosiaalihuoltolaki	25
1.2 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista	27
1.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.....	27
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	32
3 Voimaantulo.....	33
Lakiehdotukset	34
Lagförslaget	39
Liite	
Lapsen ja vanhemman välisten valvottujen tapaamisten sääntely sekä sosiaali- viranomaisen tai asiantuntijan selvitys lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koske- vassa asiassa Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa.....	44

TYÖPARIN EHDOTUS

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaali-
huoltolain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas-
maksuista annetun lain 4 §:n sekä lapsen huollosta
ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia siten, että siihen otettaisiin säännökset kunnan velvollisuudesta järjestää tukea ja valvontaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa tarkoitettuihin lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin. Järjestämisvelvollisuus koskisi tilanteita, joissa tapaamiset on tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan toteutettava tuettuina tai valvottuina. Lisäksi lakiin ehdotetaan säännöksiä, joissa määritellään tarkemmin, mitä tällä palvelulla tarkoitetaan ja missä ajassa palvelua on annettava.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta olisivat maksuttomia sosiaalipalveluja.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutoksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin. Lakiin otettaisiin nimenomaiset säännökset siitä, millä edellytyksillä lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset voidaan määrätä toteutettaviksi tuettuina tai valvottuina, sekä tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tai päätöksen voimassaolosta. Lisäksi lakiin ehdotetaan säännöksiä, joilla pyritään jouduttamaan sosiaalilautakunnan selvitysten saamista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Ehdotuksen mukaan sosiaalilautakunnan olisi tehtävä tuomioistuimen pyytämä olosuhdeselvitys ilman aiheetonta viivytystä ja otettava selvitystyön aloittamiseksi yhteyttä asiassa kuultaviin viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa selvityspyynnön saapumisesta.

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2007.

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila ja sen arviointi

1.1 Valvotut tapaamiset

Voimassa olevat säännökset

Lapsen tapaamisoikeudesta säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983). Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tавata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeudesta voidaan määrätä joko vanhempien sopimuksella, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa, tai tuomioistuimen päätöksellä. Riippumatta siitä, kummalla tavalla tapaamisoikeudesta määrätään, tärkeimpänä ratkaisuperusteena on lapsen etu. Tuomioistuimen tulee tapaamisoikeudesta päättäessään antaa tarkemmat määräykset tapaamisen ja luonapidon ehdoista. Vanhemmat voivat ottaa tällaisia määräyksiä myös tapaamisoikeudesta tekemäänsä sopimukseen.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa ei nimenomaisesti säädetä valvotuista tapaamisista. Oikeuskäytännössä on kuitenkin pidetty selvänä, että mahdollisuus määrätä tapaamisen ehdoista sisältää mahdollisuuden määrätä tapaamiset valvotuiksi.

Laissa ei ole säännöksiä siitä, minkä tahon tulisi huolehtia tapaamisten valvonnasta. Sosiaalihuoltolaissa (710/1982) on säännökset kunnan järjestettäväksi kuuluvista sosiaalipalveluista. Lain 17 §:n 1 momentissa on säädetty niin sanottujen yleisten sosiaalipalvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja 2 momentissa sellaisten sosiaalipalvelujen järjestämisestä, joista säädetään erikseen. Lain 17 §:n 4 momentin mukaan kunta voi edellä mainittujen sosiaalipalvelujen lisäksi järjestää muitakin tarpeellisia sosiaalipalveluja. Valvottujen tapaamisten järjestäminen ei kuulu sosiaalihuoltolain 17 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin pakollisiin kunnan järjestettäviin sosiaalipalveluihin. Sitä voidaan pitää sosiaalihuoltolain 17 §:n 4 momentin mukaisena muuna sosiaalipalveluna, jota kunta voi järjestää, jos katsoo sen tarpeelliseksi. Lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta voi olla myös lastensuojelulain (683/1983) mukaista avohuollon tukitoimintaa.

Käytäntö

Tuomioistuimissa on yleistynyt käytäntö määrätä lapsen tapaamisoikeus toteutumaan valvottuna. Tapaamiset on voitu määrätä valvotuiksi esimerkiksi tapauksissa, joissa perheessä on esiintynyt väkivaltaa tai joissa vanhempien välit ovat muusta syystä kärjistyneet niin, että lapsen kanssa asuva huoltaja pelkää lapsen turvallisuuden olevan uhattuna tapaamisten aikana. Valvonnan tarve on saattanut perustua myös lapsikaappauksen uhkaan. Valvoja on voinut olla tapaamisessa myös tukemassa lasta, joka on vieraantunut vanhemmastaan sen vuoksi, että säännöllistä yhteydenpitoa ei ole ollut. Tavallisin tilanne onkin, että tapaamisia valvotaan sellaisen siirtymävaiheen aikana, jonka kautta lapsi ja vanhempi voivat siirtyä tavanomaisiin tapaamisiin.

Eduskunnan oikeusasiamies on kuntien sosiaalitoimiin vuosina 2002 ja 2004 tekemiensä tarkastusten yhteydessä selvittänyt, oliko kunnissa mahdollisuuksia lasten ja vanhempien välisiin tapaamisiin valvottuina. Tarkastushavaintojen mukaan monet kunnat järjestävät valvontaa las-

ten ja vanhempien välisiä tapaamisia varten joko itse tai ostopalveluna järjestöiltä. Tapaamisten valvonta saattoi toteutua myös ilman kunnan myötävaikutusta, jolloin se oli lähinnä järjestöjen palvelutarjonnan varassa.

Oikeusasiamiehen tarkastukset tehtiin Helsingin, Keravan, Tampereen, Kirkkonummen, Rovaniemen, Porvoon, Vantaan, Hyvinkään, Joensuun ja Lappeenrannan sosiaalitoimeen. Valvontaa lasten ja vanhempien välisiin tapaamisiin oli mahdollista saada kaikissa näissä kunnissa. Suurin osa kunnista järjesti valvonnan itse joko pysyvin järjestelyin tai tapauskohtaisesti. Valvontaa järjestettiin myös ostopalveluna. Helsingin kaupunki ei järjestänyt valvontaa itse, vaan vanhemmat ohjattiin käyttämään alueella toimivien järjestöjen palveluja. Valvontaa koskeviin kuluihin oli mahdollista saada toimeentulotukea. Valvojina toimivat yleensä sosiaalityön ohjaajat, joissakin tapauksissa sosiaalityöntekijät. Valvonta oli yleensä vanhemmille maksutonta. Työntekijät pitivät valvonnan järjestämistä tärkeänä. (Oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonion muistio 30.11.2004 dnro 2752/2/04)

Valvottujen tapaamisten määristä ei ole kattavia tilastotietoja. Työpari toteutti kyselyn, jossa Hyvinkään, Joensuun, Keravan, Lappeenrannan, Porvoon ja Rovaniemen kaupungeilta kysyttiin tarkemmin järjestävätkö ne valvottuja tapaamisia omana toimintana vai ostopalveluna ja kuinka paljon palvelua tuotettiin vuonna 2004. Joensuu, Lappeenranta ja Porvoo järjestivät palvelun omana toimintana, Kerava ostopalveluna ja Rovaniemi pääasiassa ostopalveluna. Hyvinkään kaupunki avustaa yhdistystä, jonka ylläpitämässä toimintakeskuksessa järjestetään lasten valvottuja tapaamisia. Jonkin verran tapaamisia on Hyvinkäällä hoidettu myös vuoropäiväkodissa sekä lastensuojelun perhetyöntekijöiden valvomina.

Vuonna 2004 palvelun tuottamiseen käytettiin Lappeenrannassa seitsemän henkilötyökuukautta, Joensuussa ja Porvoossa kummassakin kolme ja Keravalla 0,5. Hyvinkäällä tammi-lokakuun 2005 aikana valvotut tapaamiset työllistivät yhdistyksen toimintakeskusta noin 80 tuntia. Rovaniemeltä ei saatu tietoa palvelun laajuudesta.

Myös kolmannen sektorin tarjoamia tapaamispaikkapalveluja koskevat tilastotiedot kuvaavat suuntaa-antavasti sitä, kuinka laajasti tapaamisissa tarvitaan ulkopuolisen henkilön tukea tai valvontaa. Ensi- ja turvakotien liitto ry:n 19 jäsenyhdistyksessä järjestettiin vuonna 2004 yhteensä noin 1 700 valvottua ja 1 000 tuettua tapaamista. Helsingissä toimivassa Elatusvelvollisten Liitto ry:n tapaamispaikassa järjestettiin vuonna 2004 noin 240 valvottua ja 310 tuettua tapaamista.

Ongelmat

Ensi- ja turvakotien liitto ry:n jäsenyhdistykset ovat suurin yksittäinen tapaamispaikkapalveluja tuottava taho Suomessa. Toiminta alkoi 1980-luvulla käytännön tarpeesta. Perheiden kanssa toimivat yhdistykset havaitsivat, että eronneet vanhemmat tarvitsivat apua lasten tapaamisten järjestämiseen. Vähitellen ilmeni, että tapaamisiin liittyi muitakin kuin vain tilaongelmia: huoli lapsen hoidosta ja turvallisuudesta. Liiton vuosina 1997 – 2001 toteuttaman projektin yhteydessä havaittiin, että väkivaltaisen parisuhteen päättyessä monet ongelmat tiivistyivät lasten huollon ja tapaamisten ympärille. Joskus ratkaisuksi tarjoutuivat valvotut tapaamiset. Ongelmalliseksi osoittautui kuitenkin se, ettei valvottujen tapaamisten määräämisen edellytyksistä ja järjestämiseen liittyvistä seikoista ole yhteisesti hyväksytyjä ja vahvistettuja kriteerejä.

Mahdollisuudet valvonnan järjestymiseen riippuvat tällä hetkellä siitä, asuuko lapsi paikkakunnalla, jossa valvontaa on saatavissa. Silloinkin, kun valvontaa on saatavilla, vanhemmat saattavat olla eriarvoisessa asemassa valvonnan aiheuttamien kustannusten korvaamisessa. Kun kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää valvottuja tapaamisia, lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen voi kokonaan estyä, vaikka tapaaminen sinänsä olisi lapsen edun mukaista.

Valvontaa ei siis ole saatavissa kaikissa kunnissa ainakaan edes olennaisilta osin samoilla ehdoilla. Epävarmuutta aiheuttaa myös se, että valvonnan saatavuus saattaa olla riippuvaista esimerkiksi järjestön saamasta avustuksesta tai kunnan mahdollisuuksista järjestää valvontaa kysyntää vastaavasti.

Käytännössä tuomioistuimet ovat saattaneet velvoittaa sosiaalilautakuntia hoitamaan tapaamisten valvontoja, vaikkei sosiaalilautakunnilla ole lakisääteistä velvollisuutta tällaisen palvelun järjestämiseen. Valvotut tapaamiset on mahdollista toteuttaa myös siten, että valvojana toimii molempien vanhempien valvojaksi hyväksymä henkilö. Ketään ei kuitenkaan voida velvoittaa hoitamaan tällaista tehtävää ja valvonta jatkuu niin kauan kuin vapaaehtoinen valvoja haluaa tehtävänsä hoitaa.

Valvonnan järjestämistapaan ja sisältöön liittyy erityisiä vaatimuksia riippuen siitä, mitkä seikat aiheuttavat valvonnan tarpeen. Jos valvonnan syynä on tapaajavanhemman väkivaltaisuus tai mielenterveys- tai päihdeongelmat tai lapsikaappauksen uhka, valvojalta vaaditaan erityistä ammattitaitoa ja tapaamisympäristöltä yleensä erityistä turvallisuutta. Yksityishenkilöiden, kuten sukulaisten, toimiminen valvojina tällaisissa tilanteissa ei takaa välttämättä lapsen turvallisuutta ja heidän asemansa voi muutenkin muodostua ristiriitaiseksi. Valvojan pitää olla tarvittaessa myös kykenevä keskeyttämään tapaaminen. Ammattihenkilö voi myös tarvittaessa tukea tapaajavanhemman vanhemmuutta ja auttaa häntä suhteen rakentamisessa lapsen sekä edistää tapaamisen onnistumista muutenkin.

Käräjätuomari Maija Auvinen ja perusturvajohtaja Matti Kaivosoja ovat sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta tekemässään erityisselvityksessä koskien viranomaisten yhteistyötä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kriisitilanteissa (Sosiaali- ja terveysministeriö, Työryhmämuistioita 2003:2) kiinnittäneet huomiota tarpeeseen turvata valvottujen tapaamisten saatavuus.

Oikeusturva-asiain neuvottelukunta on toimintakertomuksessaan vuodelta 2004 (Oikeusministeriön julkaisu 2004:14) todennut, että yksi lapsen tapaamisoikeuteen ja sen toteutumiseen liittyvä oikeusturvaongelma on valvottujen tapaamisten saatavuudessa ja järjestelyissä havaitut puutteet. Neuvottelukunta on pitänyt tärkeänä, että valvottujen tapaamisten saatavuus turvataan. Neuvottelukunta on toistanut huolensa vuoden 2005 toimintakertomuksessaan (Oikeusministeriön julkaisu 2005:12).

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2005:138 ottanut kantaa lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten määräämiseen valvotuiksi tilanteissa, jossa lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalitoimi oli ilmoittanut, ettei se järjestänyt valvottuja tapaamisia viranomaistoimin. Korkein oikeus katsoi, ettei syyksi tapaamisoikeuden epäämiseen riitä se, että huoltajana oleva vanhempi lapsen edun vastaisesti kieltäytyy myötävaikuttamasta tapaamisten edellyttämiin järjestelyihin tai että sosiaaliviranomainen ei katso voivansa järjestää tapaamisten mahdollisesti vaatimaa valvontaa. Korkein oikeus määräsi tapaamiset toteutettaviksi siten, että ne järjestetään lapsen kanssa asuvan vanhemman tai lapsen asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaisen osoittamassa paikassa ja valvojana toimii lapsen kanssa asuvan vanhemman tai lapsen asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaisen hyväksymä henkilö.

Korkeimman oikeuden ratkaisu merkitsee käytännössä sitä, että kunnan sosiaaliviranomaisten kieltäytyessä järjestämästä valvontaa tapaamisiin lapsen kanssa asuva vanhempi voidaan velvoittaa hankkimaan tapaamisia varten paikka ja valvoja sekä maksamaan siitä aiheutuvat kulut. Jos hän laiminlyö tämän, vastapuoli voi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) nojalla hakea hänen velvoittamistaan täyttämään, mitä päätöksessä on määrätty. On kuitenkin selvää, ettei lapsen kanssa asuvalla vanhemmalla aina ole tosiasiallisia mahdollisuuksia hankkia tapaamispaikkaa ja huolehtia siitä, että tapaamisessa on tehtävään soveltuva valvoja, koska tällaisia palveluja ei ole kaikkialla tarjolla.

Nykytilan arviointi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Perhe-elämän on perusoikeusuudistuksen esitöiden valossa tarkoitettu kuuluvan yksityiselämän suojan piiriin, vaikka sitä ei säännöstekstissä nimenomaisesti mainitakaan (HE 309/1993 vp). Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hyvinvoinnin edistäminen kattaa esitöiden mukaan muun ohella suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Esitöiden mukaan säännös korostaa pyrkimystä perusoikeuksien aineelliseen turvaamiseen muodollisen, menettelyvaatimuksiin liittyvän perusoikeusturvan rinnalla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussa *Hokkanen v. Suomi* (23.9.1994) katsonut, että Suomi oli rikkonut valittajan oikeutta perhe-elämäänsä, kun viranomaiset eivät muun muassa olleet panneet täytäntöön valittajan tapaamisoikeutta tyttärensä kanssa. Tuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla voi velvoittaa viranomaiset myös positiivisiin toimenpiteisiin yksilön oikeuksien turvaamiseksi. Myös esimerkiksi ratkaisussa *Kosmopoulou v. Kreikka* (5.2.2004) ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että vanhemman ja lapsen välinen tapaamisoikeus kuuluu 8 artiklassa tarkoitettuun perhe-elämään ja että viranomaisten tulee ryhtyä kaikkiin toimenpiteisiin, jotta lapsen edun mukaisesti katsottu lapsen ja vanhemman välinen tapaamisoikeus toteutuisi.

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.

Niin kuin edellä on selostettu, voimassa olevat säännökset mahdollistavat lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten määräämisen valvotuksi, mutta viranomaisilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta huolehtia valvottujen tapaamisten toteuttamisesta käytännössä. Kuten korkeimman oikeuden edellä selostetusta ratkaisusta ilmenee, vastuu valvonnan järjestämisestä voi tämän seurauksena viime kädessä jäädä lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle. Voimassa olevaa sääntelyä ei voida pitää riittävänä suhteessa perustuslain 10, 19 ja 22 §:stä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta johtuvaan julkisen vallan toimintavelvollisuuteen perhe-elämän ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

1.2 Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta

Yleistä

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on tuomioistuimen hankittava selvitys sen kunnan sosiaalilautakunnalta, missä lapsella, lapsen vanhemmilla, huoltajalla ja huoltajaksi esitetyllä on asuinpaikka. Selvitystä ei kuitenkaan ole hankittava, jos on ilmeistä, että se ei ole tarpeen asian ratkaisemisen kannalta.

Lapsen edun mukaista on, että hänen huoltoaan, asumistaan ja tapaamisoikeuttaan koskeva asia ratkaistaan viivytyksettä. Jos sosiaalilautakunnan selvityksen saaminen kestää kovin kauan, selvityksen tekemisen aikana vakiintunut tilanne saattaa vaikuttaa tuomioistuimen ratkaisuun siten, ettei vakiintuneiden olosuhteiden muuttamista enää pidetä lapsen edun mukaisena.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Tämän oikeuden toteutumisen kannalta on ongelmallista, jos lapsen huoltoriidan käsittely tuomioistuimessa pitkittyy kohtuuttomasti sen vuoksi, että sosiaalilautakunnan selvityksen tekeminen kestää pitkään.

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien komitea on käsitellyään lapsen oikeuksia koskevaa yleissopimusta ja sen valinnaista pöytäkirjaa koskevat Suomen määräaikaisraportit antanut 30 päivänä syyskuuta 2005 Suomea koskevat loppupäätelmänsä ja suosituksensa. Komitea oli huolestunut muun muassa huoltoriitojen pitkästä kestosta.

Oikeusturva-asiain neuvottelukunta on vuoden 2004 toimintakertomuksessaan todennut, että huoltoriitojen viiveetön, tasapuolinen ja ammattitaitoinen käsittely on sekä lapsen edun että vanhempien kannalta ensisijaisen tärkeää. Neuvottelukunnan mukaan näyttää selvältä, että sosiaalitoimen laatimien olosuhdeselvitysten viipyminen on muodostunut monin paikoin oikeusturvaa vaarantavaksi ongelmaksi. Neuvottelukunta on toistanut huolensa vuoden 2005 toimintakertomuksessaan.

Oikeusministeriön selvitys ja lakivaliokunnan lausunto

Eduskunnan lakivaliokunta on 18 päivänä maaliskuuta 2005 pyytänyt oikeusministeriöltä selvityksen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittelystä. Selvityspyynnössä lakivaliokunta kiinnitti huomiota muun ohella sosiaalilautakunnilta hankittavien selvitysten viipymiseen.

Lakivaliokunnan selvityspyynnön johdosta oikeusministeriö toteutti selvitysten tekoajoista kyselyn, johon saatujen vastausten mukaan selvityksen saaminen kestää keskimäärin noin kuusi kuukautta. Eräät kaupungit ilmoittivat selviävänsä tätä nopeammin eli 4 – 5 kuukaudessa. Vastausten päälinjasta poikkesi Espoon kaupunki, jossa ruuhkautunutta tilannetta oli kuitenkin ryhdytty korjaamaan syksyllä 2004. Vastauksista voitiin oikeusministeriön mukaan päätellä, että selvitysajan venyminen yli yhden vuoden on poikkeuksellista ja että asian viipymiseen on tällöin erityinen syy.

Oikeusministeriön saamat vastaukset osoittivat myös, että selvityksen kesto on vaikuttavasti moninaiset tekijät. Keskeisimpiä näistä ovat käytettävissä olevien henkilöstövoimavarojen puute ja henkilöstön suuri vaihtuvuus. Selvitysten tekemiseen vaadittavaan aikaan vaikuttaa

myös se, miten laaja selvitystehtävä on ja millä tavoin tuomioistuimet asettamallaan kysymyksillä sen tekemistä ohjaavat. Lisäksi sosiaalityöntekijät saattavat toisinaan ryhtyä toteuttamaan selvitystä liian laaja-alaisesti, jolloin raja esimerkiksi perheasiain sovitteluun voi hämärtyä. Lapsen vanhempien yleinen asenne selvityksen tekemiseen ja erityisesti heidän halukkuutensa myötävaikuttaa sen valmistumiseen on niin ikään tärkeä tekijä selvityksen tekemiseen kulu- van ajan kannalta. Jos vanhemmat asuvat eri kunnissa, selvitys joudutaan toteuttamaan kunti- en yhteistyönä, mikä käytännössä lisää selvityksen valmistumiseen tarvittavaa aikaa.

Edellä mainittuihin tekijöihin viitaten oikeusministeriö katsoi lakivaliokunnalle 19 päivänä toukokuuta 2005 antamassaan selvityksessä, että selvitysten tekemiselle laissa säädettävällä määräajalla ei voitaisi vaikuttaa niihin perussyihin, joiden vuoksi selvitykset viipyvät. Jos täl- lainen määräaika säädettäisiin, se saattaisi ministeriön arvion mukaan johtaa käytännössä sii- hen, että tarvittavat lisävoimavarat otettaisiin joltain toiselta sosiaalitoimen lohkolta. Toisaalta säädettävä määräaika ei käytännön tarpeita ajatellen voisi kuitenkaan olla ehdoton, vaan sii- hen olisi sisällytettävä tavalla tai toisella toteutettavaa joustavuutta. Oikeusministeriö katsoi- kin, että jos lakiin halutaan selvitysten tekemisen nopeuttamiseksi asettaa jokin määräaika, sen tulisi koskea pikemminkin selvitystyön aloittamisajankohtaa kuin itse selvityksen teke- mistä.

Ministeriön selvityksen johdosta antamassaan lausunnossa (LaVL 15/2005 vp) lakivaliokunta totesi muun ohella, että oikeusministeriön antama selvitys osoitti, että olosuhdeselvitysten viipymiseen vaikuttavat tekijät ovat varsin erilaisia. Ministeriön selvityksen perusteella ne ovat myös sellaisia, joihin lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa vain hyvin rajallisesti, koska on- gelmat johtuvat pitkälti sosiaalitoimen käytettävissä olevien henkilöstövoimavarojen puut- teesta. Valiokunta yhtyi myös ministeriön käsitykseen siitä, että jos lapsen huollosta ja tapaa- misoikeudesta annettuun lakiin otetaan jokin selvityksiä koskeva määräaika, sitä ei ole tarkoi- tuksenmukaista asettaa selvityksen tekemiselle vaan selvitystoimien aloittamiselle.

Lisäksi lakivaliokunta totesi muun ohella, että tuomareita koulutettaessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tuomioistuimet selkeämmin ohjaisivat pyytämiensä selvitysten laatimista tekemällä huolellisesti selkoa niistä seikoista, joista ne katsovat selvitystä tarvitta- van. Tällainen yksilöity pyyntö on valiokunnan käsityksen mukaan omiaan jätnevoittämään koko selvitysprosessia, koska se auttaa myös lapsen vanhempia hahmottamaan, mitkä seikat riidan kohteena olevassa asiassa ovat tuomioistuimen mielestä merkityksellisiä.

2 Ulkomaiden lainsäädäntö

Ehdotuksen liitteenä on katsaus oikeustilaan Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tuettujen ja valvottujen tapaamisten järjestäminen julkisen vallan velvollisuudeksi

Esityksessä ehdotetaan, että lapsen ja vanhemman välisissä tapaamisissa tarvittavan tuen ja valvonnan järjestäminen säädettäisiin kuntien velvollisuudeksi. Sosiaalihuoltolakiin otettaisiin tätä koskevat säännökset.

Esityksen perustavoitteena on turvata lapsen edun toteutuminen lapsen yhteydenpidossa vanhempaansa. Esityksen tavoitteena on estää lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon katkeaminen sekä ylläpitää ja tukea tätä yhteydenpitoa silloin, kun se on lapsen edun mukaista. Esityksellä pyritään turvaamaan lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus tapaamistilanteissa sekä vähentämään vanhempien eroprosessista lapselle aiheutuvaa painetta.

Esityksen tavoitteena on ehkäistä vaikeita lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä kiistatilanteita ja vanhempien erokriisin pitkittymistä. Esityksellä pyritään myös ehkäisemään lapsen tapaamisoikeuteen liittyviä täytäntöönpanoriitoja. Ehdotuksilla pyritään samalla ehkäisemään erityispalvelujen kuten lastensuojelun ja lastenpsykiatrian tarvetta. Käytännön sosiaalityöstä saadun kokemuksen mukaan vaikeimpien lastensuojelutapausten taustalla on usein pitkittynyt huoltoriita.

Esityksen tavoitteena on edelleen varmistaa palvelujen alueellinen saatavuus ja ihmisten yhdenvertaisuus.

Valmistelun aikana on ollut esillä vaihtoehto, jossa palvelujen järjestäminen olisi valtion vastuulla. Se voisi toteutua esimerkiksi samalla tavalla kuin talous- ja velkaneuvontapalvelut ja rikosasioiden sovittelupalvelut. Lääninhallitusten velvollisuutena olisi huolehtia palvelujen riittävydestä alueellaan. Palvelut tuotettaisiin pääsääntöisesti toimeksiantosopimusten perusteella. Lääninhallitukset tekisivät sopimuksen kuntien tai muun julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa. Palvelujen tuottamisesta aiheutuvat kustannukset korvattaisiin valtion varoista. Jollei sopimusta jollakin alueella syntyisi, lääninhallitus tuottaisi alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla. Toiminnan ohjaus ja valvonta olisi siten myös valtion vastuulla.

Lasten ja vanhempien välisillä tapaamisilla ja niihin liittyvillä järjestelyillä on kuitenkin läheinen yhteys kunnan sosiaalityöhön, lähinnä perhetyöhön ja lastensuojeluun. Aikaisemmin mainituista syistä johtuen ainakin tapaamista valvovalta henkilöltä vaaditaan erityistä ammattitaitoa. Hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä koulutus ja kokemus. Valvontatoiminnan ohjaus ja kehittäminen sekä työntekijöiden ammattitaidon ylläpitäminen tapahtuisi luontevasti osana kunnan muuta sosiaalityötä.

Valvottuja tapaamisia järjestetään jo nyt kuntien toimesta osana lastensuojelua ja muuta perhetyötä. Kunnissa on siten työntekijöitä tätä varten ja toimintaan on olemassa valmiita toimintamalleja. Pienet kunnat, joissa tarvetta saattaa esiintyä hyvin vähän ja harvoin, voivat tukeutua järjestämisessä seudullisiin ja alueellisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi Porvoossa valvottuja tapaamisia järjestetään sosiaalihuollon yksikössä, jossa toimii kahdeksan kunnan yhteinen lastensuojelun päivystys.

Valmistelussa on ollut esillä vaihtoehto, jossa kunnan järjestämisvelvollisuuden laajuus olisi rajattu esimerkiksi tiettyyn tuntimäärään viikkoa kohti. Tilanteet, joissa tapaamisten tukemista tai valvontaa tarvitaan, ovat kuitenkin yksilöllisiä ja ne saattavat olla hyvinkin erilaisia. Tuen ja valvonnan tarpeen tulee määräytyä sen perusteella, mitä lapsen etu kussakin yksittäistapauksessa vaatii. Tämän vuoksi olisi lapsen edun toteutumisen kannalta ongelmallista rajoittaa lainsäädännöllä tuettujen ja valvottujen tapaamisten järjestämisvelvollisuus johonkin tiettyyn määrään.

Valmistelussa on ollut esillä myös vaihtoehto, jonka mukaan palvelusta voitaisiin periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) tarkemmin määriteltävä maksu. Tapaamisesta aiheutuvia kustannuksia voidaan pitää lapsen elatuksesta aiheutu-

vina kuluina. Vanhemmat vastaavat niistä kykynsä mukaan. Tapaajavanhemmalla voi olla oikeus saada toimeentulotukea tapaamiskuluihin siinä laajuudessa kuin niistä on erikseen päätetty tai sovittu.

Tapaaminen määrätään valvotuksi lapsen edun vuoksi. Ei ole selvää, kumman vanhemman maksettavaksi valvonnasta aiheutuvat kustannukset tulisivat tai miten maksuvelvollisuus heidän kesken jakautuisi. Maksuvelvollisuuden perustaminen jommastakummasta vanhemmasta johtuvaan syyhyn olisi vaikeaa ja vanhempia leimaavaa. Se olisi myös omiaan lisäämään vanhempien välistä riitaisuutta. Kustannusvastuun kytkeminen elatusapuun ei olisi tarkoituksenmukaista, koska valvotut tapaamiset toteutetaan lähtökohtaisesti vain lyhyehkön määräajan. Silloin kun valvotut tapaamiset toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena, ne ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain nojalla maksuttomia. Näistä syistä ehdotetaan, että tapaamisten tukeminen ja valvonta olisivat maksuttomia sosiaalipalveluita.

3.2 Tuettuja ja valvottuja tapaamisia koskevat nimenomaiset säännökset lakiin

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voi määrätä, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina. Tällaisen määräyksen antamista on oikeuskäytännössä pidetty mahdollisena nykyisinkin, joten säännöksellä ei pyritä suoranaisesti muuttamaan oikeustilaa. Määräyksen antamisen edellytysten kirjaaminen lakiin on kuitenkin omiaan selkeyttämään oikeustilaa ja yhdenmukaistamaan käytäntöä. Lakiin otettaisiin asiallisesti vastaavan sisältöiset säännökset myös siitä, millä edellytyksillä sosiaalilautakunta voi vahvistaa vanhempien tekemän sopimuksen, jolla on sovittu tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina.

Asiaa koskevien nimenomaisten säännösten ottamisella lakiin ei pyritä lisäämään tapaamisten määräämistä tuetuiksi tai valvotuille nykyiseen käytäntöön verrattuna. Ehdotuksessa pyritään päinvastoin eri keinoin turvaamaan se, että lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin liittyvä ulkopuolisen tahon myötävaikutus jäisi mahdollisimman vähäiseksi ja poikkeukselliseksi. Ensiksikin määräyksen antaminen tuetuista tai valvotuista tapaamisista edellyttäisi laissa nimenomaan säädettyjen edellytysten täyttymistä. Määräys voitaisiin antaa vain, jos se on tarpeen lapsen turvallisuuden varmistamiseksi tapaamisten aikana, lapsen omavaltaisen huostaanoton tai lapsikaappauksen uhan torjumiseksi tai muusta näihin verrattavasta syystä.

Toiseksi ehdotuksessa jo säännöstasolla erotetaan lievemmanasteinen ja ensisijaisesti käytettävä tuettu tapaaminen voimakkaammanasteisesta ja toissijaisesti käytettävästä valvotusta tapaamisesta. Vain valvotussa tapaamisessa olisi kysymys siitä, että tapaamisen toteutumiseen myötävaikuttava ulkopuolinen henkilö tarkkailee tapaamistilannetta jatkuvasti, kun taas tuetuissa tapaamisissa ulkopuolisen henkilön myötävaikutus olisi vähemmän intensiivistä. Ehdotuksen mukaan tapaamiset voitaisiin määrätä valvotuille vain, jos tuetut tapaamiset eivät olisi riittävä keino turvaamaan lapsen etua.

Ehdotus ei aiheuta muutosta siihen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain peruslähtökohtaan, että tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Myös harkittaessa tapaamisten määräämistä tuetuiksi tai valvotuille olisi siis aina arvioitava, millainen ratkaisu parhaiten vastaa lapsen etua. Tässä tarkoituksessa olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten huolto ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastai-

suudessa. Lisäksi tulisi ottaa huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 11 §:ssä säädetään.

Ehdotetusta sääntelystä huolimatta lapsen edun huomioon ottaminen saattaisi yksittäisissä tapauksissa vastaisuudessaakin johtaa ratkaisuun, jossa tapaamisoikeutta ei lainkaan määrätä. Jos lapsesta erossa asuvan vanhemman käyttäytyminen on esimerkiksi niin väkivaltaista ja ennalta arvaamatonta, että lapsen turvallisuutta tapaamisessa ei kyetä turvaamaan tavanomaisella sosiaalihuollon ammattihenkilön suorittamalla valvonnalla, lapsen edun mukaisena voidaan pitää sitä, että tapaamisoikeutta ei lainkaan vahvisteta. Valvottukin tapaaminen voi myös muissa tilanteissa olla riskitekijä lapsen kehitykselle ja esimerkiksi psyykkiselle terveydelle.

Ehdotetun sääntelyn yhtenä peruslähtökohtana on se, että tuetut tai valvotut tapaamiset olisivat mahdollisuuksien mukaan vain tilapäinen ratkaisu. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tuomioistuimen päätös, jossa tapaamiset määrätään tuetuiksi tai valvotuiksi, olisi pääsääntöisesti voimassa puoli vuotta sen antopäivästä lukien. Sääntelyn tarkoituksena on se, että tuen tai valvonnan tarve tapaamisissa tulisi lähtökohtaisesti uudelleen tuomioistuimen arvioitavaksi puolen vuoden kuluttua päätöksen antamisesta. Tuomioistuimella olisi kuitenkin päätöksen antaessaan mahdollisuus määrätä päätöksen voimassaoloajasta toisin, jos siihen yksittäistapauksessa on olosuhteet huomioon ottaen syytä. Tapaamisoikeus olisi vastaavalla tavalla lähtökohtaisesti määräaikainen myös silloin, kun tuetuista tai valvotuista tapaamisista on sovittu sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella.

Ehdotuksen mukaan tuen tai valvonnan järjestäminen tapaamisiin voitaisiin huoltajan ja lapsesta erossa asuvan vanhemman suostumuksella uskoa jommankumman heistä tai heidän yhdessä huolehdittavaksi. Jolleivät he suostu järjestämään tukea tai valvontaa tällä tavoin, tuki tai valvonta jäisi kunnan järjestettäväksi siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään.

3.3 Olosuhdeselvitysten jouduttaminen

Esityksen tavoitteena on edistää sitä, että sosiaalilautakuntien tuomioistuimille antamat olosuhdeselvitykset valmistuvat nykyistä nopeammin.

Tavoitteeseen pyritään ehdotuksessa ensiksikin siten, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin otettaisiin yleinen säännös sosiaalilautakunnan velvollisuudesta tehdä selvitys ja antaa se tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytystä. Säännös muun ohella korostaisi kuntien velvollisuutta osoittaa tehtävän hoitamiseen riittävät henkilöstövoimavarat. Lisäksi lakiin otettaisiin säännös määräajasta, jonka kuluessa sosiaalilautakunnan tulisi aloittaa selvityksen tekeminen. Määräaika olisi kaksi viikkoa siitä, kun tuomioistuimen selvityspyyntö on saapunut sosiaalilautakunnalle. Tämän ajan kuluessa sosiaalilautakunnan tulisi ottaa selvitystyön aloittamiseksi yhteyttä vanhempiin tai muihin selvityksen yhteydessä kuultaviin henkilöihin.

Ehdotetun määräajan tavoitteena on varmistaa selvitysprosessin ripeä käynnistyminen ja siten estää sellaisten tilanteiden syntyminen, joissa asian käsittely kokonaan pysähtyy pitkäksi aikaa sen jälkeen, kun tuomioistuin on pyytänyt sosiaalilautakunnan selvitystä. Näin edistetään sitä, että vanhemmat eivät jää pitkäksi ajaksi yksin vaikean asian kanssa ja että he ovat alusta lähtien tietoisia siitä, mitä ja milloin selvitysprosessissa tapahtuu.

Valmistelun yhteydessä on harkittu myös vaihtoehtoa, jonka mukaan selvitystyön kokonaiskestolle asetettaisiin määräaika. Tällainen lainsäädännöllinen ratkaisu olisi sopusoinnussa sen kanssa, että sosiaali- ja terveydenhuollossa on viime aikoina toteutettu lainsäädäntöuudistuksia, joissa on säädetty selkeä aikaraja palvelutarpeen arvioinnille taikka palvelun tai hoidon saatavuudelle. Määräajan on katsottu edistävän asiakkaiden asemaa ja yhdenvertaista kohtelua. Sen on katsottu myös edistävän palvelujen saatavuutta ja turvaavan osaltaan niiden riittävyyttä. Sosiaali- ja terveysministeriössä on meneillään laaja lastensuojelun kehittämissuunnitelma. Sen alkuarviointia koskeva alatyöryhmä, jonka tehtävänä on muun muassa selkiyttää lastensuojelutarpeen arviointiprosessia, pitää aikarajan asettamista lastensuojelutarpeen selvittämiseksi tarpeellisenä. Ottaen kuitenkin huomioon ne perusteet, jotka on mainittu edellä jaksossa 1.2 selostetussa oikeusministeriön selvityksessä ja lakivaliokunnan sen johdosta antamassa lausunnossa, työpari ei ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa, että selvityksen kokonaiskestolle ainakaan tässä vaiheessa säädettäisiin määräaika.

Yksi keino jouduttaa sosiaalilautakunnan selvitysten saamista olisi se, että tuomioistuimet aina yksilöisivät selvityspyynnössään, mistä seikoista selvitystä erityisesti tarvitaan. Tämän toteuttamiseksi ei tarvita lainsäädäntömuutoksia, vaan tähän tavoitteeseen voidaan päästä täsmentämällä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun asetuksen (556/1994) säännöksiä, jotka koskevat sosiaalilautakunnan selvityksen hankkimista. Tätä koskevaa ehdotusta tarkastellaan yksityiskohtaisten perustelujen jaksossa 2. Selvityspyyntöjen yksilöintiin tulisi tämän ohella kiinnittää huomiota tuomareita koulutettaessa. Selvitystyötä voidaan luonnollisesti ohjata myös sosiaalitoimen sisäisellä ohjauksella ja koulutuksella.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan ja taloudelliset vaikutukset

Useat kunnat järjestävät jo nyt valvottuja tapaamisia joko omana toimintana tai ostopalveluna. Osa niistä toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Valmistelun yhteydessä tehtyyn kyselyyn vastanneissa kunnissa toimintaan käytetty vuosittainen työpanos oli vähäinen. Palvelu voidaan tuottaa useamman kunnan yhteistyönä esimerkiksi sosiaalipäivystyksen kautta.

Niille kunnille, joissa valvottuja tapaamisia ei tällä hetkellä järjestetä lainkaan, ehdotus aiheuttaa uuden tehtävän.

Mahdollisuuden turvalliisiin lasten ja vanhempien välisiin tapaamisiin voidaan olettaa edesauttavan huoltoriitojen ratkaisemista ja ehkäisevän lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä täytäntöönpanoriitoja. Lasten ja vanhempien välisten tapaamisten tukeminen on myös ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja varhaista puuttumista. Kärjistyneet huolto- ja täytäntöönpanoriidat voivat vaatia usean työntekijän työpanoksen monen vuoden ajan. Ehkäisemällä huoltoriitojen kärjistymistä voidaan suunnata ja vapauttaa sosiaalitoimen työntekijöiden työpanosta muuhun työhön.

Ehdotuksen mukaan tuen tai valvonnan järjestäminen tapaamisiin ei aina jäisi kunnan vastuulle, vaan lapsen huoltaja tai se vanhempi, jota lapsella on oikeus tavata, voitaisiin määrätä huolehtimaan tuen tai valvonnan järjestämisestä.

Edellä esitettyjen seikkojen vuoksi tuettujen ja valvottujen tapaamisten osalta esityksen arvioidaan kokonaisuus huomioon ottaen aiheuttavan vain vähäisen lisäyksen kuntien tehtäviin. Esityksen ei arvioida siten aiheuttavan ainakaan vähäistä suurempaa sosiaalihuollon henkilöstön lisätarvetta.

Selvitystyön aloittamiselle asetettava määräaika täsmentää ja jäntevöittää selvitystyötä. Se ei lisää kuntien tehtäviä eikä sen arvioida aiheuttavan sosiaalihuollon henkilöstön lisätarvetta.

4.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotettu sääntely turvaisi vanhemmastaan erossa asuvan lapsen oikeutta tavata vanhempansa niissä tilanteissa, joissa tapaamisten toteuttaminen ilman siihen liittyvää tukea tai valvontaa ei ole lapsen edun mukaista. Kunnalla olisi velvollisuus huolehtia siitä, että tapaamisten toteuttamiseksi tarvittavaa tukea tai valvontaa on saatavissa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin otettavat nimenomaiset säännökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista selkeyttäisivät molempien vanhempien asemaa silloin, kun toinen vanhempi vaatii, että tapaamiset määrätään toteutettaviksi tuettuina tai valvottuina. Määräyksen antamiselle ehdotettujen edellytysten vuoksi on perusteltua arvioida, että uudet säännökset eivät ainakaan lisäisi tapaamisten määräämistä tuetuiksi tai valvotuiksi. Lisäksi ehdotetun sääntelyn mukaan tuetuista ja valvotuista tapaamisista tulisi nykyistä selvemmin pääsääntöisesti vain välivaihe ennen normaalin tapaamisoikeuden vahvistamista.

Ehdotettu sääntely edistäisi sitä, että sosiaalilautakunnan selvitykset annettaisiin nykyistä nopeammin. Tällöin vähennettäisiin lapselle ja vanhemmille asian käsittelyn viipymisestä aiheutuvia haittoja. Erityisesti vähenee vaara siitä, että selvityksen viipymisestä johtuvalla oikeudenkäynnin pitkällä kestolla ja sen aikana tapahtuvalla olosuhteiden vakiintumisella on vaikutusta oikeudenkäynnissä annettavaan lopputulokseen lapsen huollon ja asumisen osalta. Tämä on omiaan parantamaan lapsen edun toteutumista ja vanhempien yhdenvertaista kohtelua huoltoa ja asumista koskevia ratkaisuja tehtäessä.

5 Asian valmistelu

Eduskunnan oikeusasiamies on 30 päivänä marraskuuta 2004 esittänyt, että valtioneuvosto selvittäisi, voidaanko lasten ja vanhempien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistää säätämällä lailla oikeudesta saada määrättyissä tilanteissa ulkopuolista valvontaa lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin.

Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäälliköt päättivät kokouksessaan 10 päivänä maaliskuuta 2005 asettaa ministeriöidensä virkamiesten muodostaman työparin selvittämään lasten ja vanhempien välisten valvottujen tapaamisten järjestämisen vaatimat lainsäädännön kehittämistarpeet. Työparin toimeksiantoa laajennettiin kansliapäälliköiden kokouksessa 2 päivänä marraskuuta 2005 siten, että tehtäväksi tuli selvittää myös lainsäädännölliset mahdollisuudet vähentää tarpeettomia viiveitä sosiaalilautakuntien tekemien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien selvitysten saamisessa. Työparin ehdotus valmistui helmikuussa 2006.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1 Sosiaalihuoltolaki

17 §. Pykälässä säädetään kunnan järjestämistä sosiaalipalveluista. Pykälän 1 momentissa luetellaan palvelut, joista säädetään sosiaalihuoltolaissa. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kunnan järjestettävien sosiaalipalveluiden luetteloon lisättäisiin 7 kohdaksi lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta. Muilta osin momentti vastaa voimassa olevaa lakia.

Kunta on sosiaalihuoltolain 13 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla velvollinen järjestämään sosiaalipalvelut asukkaalleen. Kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa kunnan on lain 15 §:n 1 momentin nojalla huolehdittava sosiaalipalveluiden järjestämisestä muullekin kunnassa oleskelevalle henkilölle kuin kunnan asukkaalle. Kunnan asukkaalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 14 §:n 1 momentin mukaan henkilöä, jolla on kunnassa kotipaikka. Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tämän vuoksi lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta olisi lähtökohtaisesti lapsen kotikunnan järjestämisvastuulla.

Kunta voisi järjestää tehtävät itse tai sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 momentista ilmenevillä muilla tavoilla.

27 a §. Pykälässä on säännökset siitä, millä edellytyksillä kunnan on järjestettävä tukea ja valvontaa lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin, sekä siitä, missä ajassa palvelu on järjestettävä.

Pykälän 1 momentin mukaan kunnan velvollisuus järjestää palvelua edellyttäisi, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset on tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan toteutettava tuettuina tai valvottuina. Tuomioistuimen päätöksellä tarkoitetaan säännöksessä sekä lopullista päätöstä että väliaikaista määräystä. Sosiaalihuoltolain 17 §:n 4 momentin nojalla kunta luonnollisesti voi harkintansa mukaan järjestää lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin tukea tai valvontaa muissakin tilanteissa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa olisi säännökset edellytyksistä, joiden täyttyessä tapaamiset voidaan määrätä tuetuiksi tai valvotuiksi. Tuomioistuimen päätöksessä tai sosiaalilautakunnan vahvistamassa sopimuksessa vahvistettaisiin tuen tai valvonnan tarve sekä tuettujen tai valvottujen tapaamisten ajankohdat ja kestoajat. Päätöksestä tai sopimuksesta ilmenisi myös se, toteutuuko tuki tai valvonta vanhempien itsensä järjestämänä vai jääkö se kunnan sosiaalitoimen järjestettäväksi. Kunta olisi velvollinen huolehtimaan siitä, että tapaamisissa on päätöksessä tai sopimuksessa tarkoitettu tuki tai valvonta.

Pykälän 2 momentin mukaan kunta olisi velvollinen järjestämään palvelut viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen on otettu yhteyttä palvelun saamiseksi. Palvelun järjestämistä voisi pyytää joko lapsen huoltaja tai se vanhempi, jota lapsella on oikeus tavata. Yhteydenotto voisi olla kirjallinen pyyntö, henkilökohtainen käynti tai puhelinsoitto. Yhteydenotto voisi tapahtua myös sähköisesti.

Säännöksessä tarkoitettu aika koskee sitä, mistä alkaen palvelun antaminen viimeistään on aloitettava. Velvollisuus järjestää tuki tai valvonta tätä myöhempisiin tapaamisiin ei sitä vastoin edellyttäisi erillistä pyyntöä vähintään kahta viikkoa ennen kutakin tapaamiskertaa. Jos tuomioistuimen päätöksessä tai sosiaalilautakunnan vahvistamassa sopimuksessa on edellytetty lasta tapaavalta vanhemmalta ennen kutakin tapaamiskertaa vahvistusta siitä, että hän tulee tapaamaan lasta, kunnan sosiaalitoimella olisi velvollisuus järjestää tapaamiseen tuki tai valvonta vain, jos vanhempi on tehnyt päätöksessä tai sopimuksessa edellytetyn vahvistuksen.

27 b §. Pykälään on otettu säännökset siitä, mitä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukemisella ja valvonnalla tarkoitetaan, sekä tapaamista tukevan tai valvovan henkilön oikeudesta tarvittaessa peruuttaa tai keskeyttää tapaaminen.

Pykälän 1 momentin mukaan tapaamisten tukemisella ja valvonnalla turvattaisiin lapsen asemaa tapaamisissa ja huolehdittaisiin hänen turvallisuudestaan tapaamistilanteissa. Tapaamista tukevan tai valvovan henkilön tehtävänä olisi huolehtia, että tapaamiset toteutuvat lapsen edun mukaisella tavalla. Hänen tehtävänään olisi huolehtia, ettei lasta vahingoiteta fyysisesti tai psyykkisesti tapaamistilanteissa ja ettei lasta esimerkiksi viedä luvatta pois tapaamistilanteesta. Tapaamista tukeva tai valvova henkilö voisi myös toiminnallaan edistää tapaamisen onnistumista ja tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta.

Kunnalla olisi oikeus määritellä tarkemmin, miten tuki ja valvonta käytännössä toteutetaan. Kunta voisi esimerkiksi päättää tapaamispaikasta ja siitä, kuka henkilö antaa tukea tai valvontaa.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännös, joka mahdollistaa tapaamisen keskeyttämisen sitä tukevan tai valvovan henkilön toimesta, jos se on välttämätöntä lapsen edun vuoksi. Samoin edellytyksin tapaamista tukeva tai valvova henkilö voisi päättää, ettei tapaamista aloiteta. Tapaamisen keskeyttäminen voi olla välttämätöntä esimerkiksi silloin, kun vanhempi kohdistaa tai yrittää kohdistaa väkivaltaa lapseen tai yrittää viedä hänet luvottomasti pois tapaamistilanteesta. Tapaamisen jättäminen aloittamatta voi olla lapsen edun vuoksi välttämätöntä esimerkiksi silloin, kun vanhempi saapuu tapaamiseen päihtyneenä.

Säännös koskee vain oikeutta yksittäisen tapaamiskerran peruuttamiseen tai keskeyttämiseen. Se ei siten oikeuta kuntaa päättämään, että tapaamisiin ei vastaisuudessa järjestetä tukea tai valvontaa. Jos yksittäisiä tapaamiskertoja joudutaan toistuvasti peruuttamaan tai keskeyttämään, tämä voi kuitenkin antaa aiheen muuttaa tapaamisoikeutta koskevaa päätöstä tai sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 12 §:n nojalla.

Sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada tehtävän suorittamiseksi tarpeellista virkapua esimerkiksi poliisilta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 22 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa säätää tarkemmin tuen ja valvonnan sisällöstä ja toteuttamisesta sekä tapaamisia tukevan tai valvovan henkilön kelpoisuudesta.

Voimaantulosäännökset. Voimaantulosäännösten 2 momentin mukaan lakia sovelletaan vain, jos 27 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuimen päätös on annettu tai sopimus on vahvistettu tämän lain tultua voimaan. Ennen tämän lain voimaantuloa tehtyjen päätösten tai sopimusten osalta kunnalla ei siis olisi velvollisuutta järjestää tukea tai valvontaa. Tämä on katsottu perustelluksi, koska ei ole selvää, että ennen tämän lain voimaantuloa tehdyt päätökset ja

sopimukset tuetuista tai valvotuista tapaamisista määräyksen antamisen edellytysten ja määräyksen sisällön osalta vastaavat ehdotettua lakia. Sosiaalihuoltolain 17 §:n 4 momentin nojalla kunta voisi luonnollisesti harkintansa mukaan järjestää tukea tai valvontaa myös tapaamisiin, joista on sovittu tai päätetty ennen tämän lain voimaantuloa.

1.2 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

4 §. *Maksuttomat sosiaalipalvelut.* Pykälän 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä lueteltuihin maksuttomiin sosiaalipalveluihin lisättäisiin lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta.

1.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

9 a §. *Tuetut ja valvotut tapaamiset.* Pykälään on otettu säännökset siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voi määrätä lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutettaviksi tuettuina tai valvottuina, sekä siitä, millä edellytyksillä sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen, jolla vanhemmat ovat sopineet tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina.

Pykälä täydentää ja täsmentää lain 7 – 9 §:ssä olevia perussäännöksiä tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta tai päätöksestä. Myös ehdotettuja säännöksiä sovellettaessa olisi noudatettava muun ohella 8 §:n 3 momentin ja 9 §:n 4 momentin säännöksiä, joiden mukaan sosiaalilautakunnan on harkitessaan tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen vahvistamista ja tuomioistuimen on ratkaistessaan tapaamisoikeutta koskeva asia otettava huomioon lapsen etu ja lapsen omat toivomukset siten kuin lain 10 ja 11 §:ssä säädetään.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voisi määrätä, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina.

Valvotulla tapaamisella tarkoitetaan säännöksessä tapaamista, jota ulkopuolinen henkilö seuraa jatkuvasti sen varmistamiseksi, että tapaaminen sujuu lapsen kannalta turvallisella ja muutenkin asianmukaisella tavalla ja että lasta ei ilman lupaa viedä pois tapaamisesta. Tapaamista valvovan henkilön tulee lähtökohtaisesti olla koko tapaamisen ajan samassa tilassa lapsen ja vanhemman kanssa tai muuten jatkuvassa näkö- ja kuuloyhteydessä tapaajiin.

Tuetulla tapaamisella tarkoitetaan säännöksessä tapaamista, johon liittyy ulkopuolisen henkilön myötävaikutusta, mutta myötävaikutus ei ole luonteeltaan yhtä intensiivistä kuin valvotussa tapaamisessa. Tuetussa tapaamisessa ulkopuolinen henkilö on tarvittaessa saatavilla, mutta hänen ei tarvitse olla koko ajan samassa tilassa lapsen ja vanhemman kanssa. Hän huolehtii tapaamisen alkamisesta ja loppumisesta ja seuraa tilannetta. Tuen tarve voi vaihdella tapauskohtaisesti, ja tapaamiseen liittyvä tuki on sen mukaisesti mahdollista määritellä kussakin tapauksessa erikseen.

Edellytyksenä määräyksen antamiselle olisi, että tapaamisten tukeminen tai valvonta on tarpeen lapsen turvallisuuden varmistamiseksi tapaamisten aikana, lapsen omavaltaisen huostaanoton tai lapsikaappauksen uhan torjumiseksi taikka muusta näihin verrattavasta syystä.

Lapsen turvallisuuden varmistamiseksi tapaamiset voi olla tarpeen määrätä tuetuiksi tai valvotuiksi esimerkiksi silloin, kun lasta tapaava vanhempi on aikaisemmin käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhkaavasti lasta kohtaan ja on olemassa vaara, että käyttäytyminen uusiutuu. Perusteena tuetulle tai valvotulle tapaamiselle voi olla myös lapsen psyykkisen turvallisuuden vaarantuminen. Lapsi saattaa esimerkiksi olla pelokas sen vuoksi, että hän on nähnyt häntä tapaa vanhemman kohdistavan väkivaltaa toiseen vanhempaan.

Lapsen turvallisuuden varmistamiseksi tapaamisessa saatetaan tarvita tukea tai valvontaa myös esimerkiksi silloin, kun lasta tapaava vanhempi on mielenterveys- tai päihdeongelman vuoksi kykenemätön vastaamaan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista tapaamisten aikana. Yhtenä esimerkkinä tuen tai valvonnan tarpeesta voidaan mainita tilanne, jossa mielenterveysongelmainen vanhempi on aikaisemmin toistuvasti puhunut lapselle sellaista, mikä voi vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä.

Jotta voidaan varmistua lapsen psyykkisestä turvallisuudesta tapaamisten aikana, tapaamiset voi olla tarpeen määrätä tuetuiksi tai valvotuiksi myös esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen ja vanhemman välillä ei ole ennen tapaamisoikeuden vahvistamista ollut yhteydenpitoa joko koskaan tai ainakaan huomattavan pitkään aikaan. Tällöin voi etenkin aivan pienen lapsen kohdalla olla tarpeen, että tapaamisiin alkuvaiheessa liittyy ulkopuolisen henkilön myötävaikutus, kunnes lapsi on tutustunut ja kyennyt solmimaan luottamuksellisen suhteen siihen vanhempaan, jota hänellä on oikeus tavata. Nyt tarkoitetuissa tapauksissa tapaamisten toteuttaminen tuettuina olisi todennäköisesti pääsääntöisesti riittävää lapsen edun turvaamiseksi.

Tuen tai valvonnan tarve olisi arvioitava tapauskohtaisesti esitetyn selvityksen perusteella. Asiaa arvioitaessa olisi otettava huomioon myös se, että lapsen turvallisuuden ollessa tapaamisissa vakavasti uhattuna edes niiden määrääminen valvotuiksi ei välttämättä ole riittävä keino turvaamaan lapsen etua.

Lapsen omavaltaisella huostaanotolla ja lapsikaappauksella tarkoitetaan säännöksessä rikoslain (37/1889) 25 luvun 5 ja 5 a §:ssä rangaistavaksi säädettyjä tekoja. Kussakin yksittäistapauksessa olisi esitetyn selvityksen perusteella arvioitava, onko lapsen omavaltaisen huostaanoton tai lapsikaappauksen uhka niin todellinen ja merkittävä, että tapaamiset on sen torjumiseksi tarpeen toteuttaa tuettuina tai valvottuina.

Tapaamiset voitaisiin määrätä tuetuiksi tai valvotuiksi myös muusta, säännöksessä nimenomaan mainittuihin seikkoihin verrattavasta syystä. Tarkoituksena on, että tätä perustetta tulkitaan suppeasti. Tuen tai valvonnan tulee olla tarpeen painavista syistä, jotka tosiasialliselta merkitykseltään vastaavat säännöksessä nimenomaan mainittuja perusteita.

Kun tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tulee esille kysymys tässä momentissa tarkoitettun määräyksen antamisesta, tuomioistuimen olisi pääsääntöisesti hankittava sosiaalilautakunnalta 16 §:n nojalla selvitys. Selvityspyynnössä olisi tällöin yksilöitävä se, että selvitystä tarvitaan erityisesti siitä, onko tapaamiset tarpeen määrätä tuetuiksi tai valvotuiksi. Lisäksi selvityspyynnössä olisi asianmukaista pyytää sosiaalilautakuntaa esittämään näkemyksensä siitä, millä tavoin mahdollisten tuettujen tai valvottujen tapaamisten yksityiskohdista olisi tarkoituksemukaisinta määrätä ottaen huomioon lapsen etu ja kunnan järjestämät tuki- ja valvontapalvelut.

Kun tapaamiset määrätään tuetuiksi tai valvotuiksi, tuomioistuimen tulisi samalla antaa 9 §:n 3 momentin mukaisesti riittävän yksityiskohtaiset määräykset tapaamisten ajankohdasta, kestosta ja muista ehdoista. Niin kuin edellä on todettu, annettaessa määräystä tuetuista tai valvo-

tuista tapaamisista olisi tärkeimpänä ratkaisuperusteena lapsen etu. Lapsen etu olisi otettava huomioon muun muassa tapaamisten kestosta päätettäessä. Tällöin on otettava huomioon, että erityisesti valvottu tapaaminen vaatii tapaamisen erityisistä olosuhteista johtuen lapselta paljon voimavaroja, minkä vuoksi se ei voi olla kovin pitkä. Tilanne on vaativa myös lapsen vanhemmalle ja tapaamista valvovalle henkilölle. Suuntaa-antavana ohjeena voidaan viitata siihen, että Ensi- ja turvakotien liiton julkaisemien tapaamistoiminnan laatuksiteereiden mukaan valvottu tapaamisen keston tulisi olla korkeintaan kolme tuntia. Tuetun tapaamisen kesto on mahdollista arvioida yksilöllisemmin.

Lapsen edun mukaista on, että hän mahdollisuuksien mukaan tietää ennalta, toteutuuko tapaaminen. Sen vanhemman, jonka luona lapsi asuu, täytyy käytännössä huolehtia siitä, että lapsi on läsnä tuetussa tai valvotussa tapaamisessa. Tuen tai valvonnan järjestäminen tapaamiseen voi myös vaatia kunnan sosiaalitoimelta erityistoimenpiteitä. Näistä syistä tuomioistuimen olisi yleensä aiheellista määrätä, että tapaamisen toteutuminen edellyttää vanhemmalta etukäteisvahvistusta siitä, että hän tulee tapaamaan lasta tietyinä tapaamiskertana.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännökset vanhempien sopimuksesta, joka koskee tuettuja tai valvottuja tapaamisia. Vanhemmat voisivat sopia tapaamisten järjestämisestä tuettuina tai valvottuina. Sosiaalilautakunta voisi vahvistaa vanhempien tekemän sopimuksen tuetuista tai valvotuista tapaamisista samoin edellytyksin, joiden täyttyessä tuomioistuin voi 1 momentin mukaan antaa vastaavan määräyksen. Tuen tai valvonnan tulee siis olla tarpeen 1 momentissa tarkoitetusta syystä ja valvonnan tulee lisäksi olla tarpeen sen vuoksi, ettei tapaamisten toteuttaminen tuettuina ole riittävää lapsen edun turvaamiseksi. Säännös on tarpeen sen vuoksi, että sosiaalihuoltolain 27 a §:n mukaan sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus tuetuista tai valvotuista tapaamisista olisi peruste sille, että kunnan on huolehdittava tapaamisten järjestämisestä.

Mitä edellä on todettu yksityiskohtaisista määräyksistä tapaamisten ajankohdasta, kestosta ja muista ehdoista sekä vanhemmalta edellytettävästä etukäteisvahvistuksesta, koskisi myös sosiaalilautakuntien vahvistamia sopimuksia.

Pykälän 3 momenttiin on otettu säännökset niistä tavoista, joilla tuomioistuin voi määrätä tuen tai valvonnan järjestettäväksi. Yhtenä vaihtoehtona olisi se, että lapsen huoltaja tai se vanhempi, jota lapsella on oikeus tavata, järjestää tapaamisiin tuen tai valvonnan tai että huoltaja ja vanhempi järjestävät tuen tai valvonnan yhdessä. Tällaisen määräyksen antaminen edellyttäisi kuitenkin sitä, että lapsen huoltaja ja se vanhempi, jota lapsella on oikeus tavata, suostuvat tuen tai valvonnan järjestämiseen tällä tavoin. Lisäksi edellyttäisiin luonnollisesti, että tuen tai valvonnan järjestäminen huoltajan tai vanhemman toimesta on lapsen edun mukaista.

Jos tuetuista tai valvotuista tapaamisista sovitaan sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella, vanhemmat voisivat vastaavasti sopia siitä, että jompikumpi heistä järjestää tai he yhdessä järjestävät tuen tai valvonnan tapaamisiin.

Jolleivät vanhemmat suostu siihen tai sovi siitä, että jompikumpi heistä järjestää tai he yhdessä järjestävät tuen tai valvonnan tapaamisiin, tai jos tällaisen määräyksen antaminen ei muusta syystä ole mahdollista, tuki tai valvonta jää kunnan järjestettäväksi siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään.

9 b §. *Tapaamisoikeuden voimassaolo.* Pykälään on otettu säännökset tapaamisoikeuden voimassaolosta.

Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan lähtökohtana on, että tapaamisoikeus on voimassa, kunnes lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai sitä ennen menee avioliittoon. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan lapsen huolto päättyy vastaavana ajankohtana.

Momentin toiseen virkkeeseen on otettu säännös tapaamisoikeuden vahvistamisesta määräajaksi. Sen mukaan vanhemmat voivat sopia, että tapaamisoikeus on voimassa sopimuksessa mainitun määräajan. Tämän ohella tuomioistuimien voi erityisestä syystä määrätä, että tapaamisoikeus on voimassa päätöksessä mainitun määräajan.

Yhtenä esimerkkinä säännöksessä tarkoitettua erityisestä syystä voidaan mainita tilanne, jossa lapsi ja hänestä erossa asuva vanhempi ovat toisilleen täysin vieraita, minkä vuoksi päätöstä tehtäessä on vaikea ennakoita, miten lapsen ja vanhemman välinen suhde kehittyy ja millainen tapaamisoikeus pidemmällä tulevaisuudessa on lapsen edun mukainen. Vaikka tällaisessa tapauksessa tapaamisiin ei katsottaisikaan liittyvän tuen tai valvonnan tarvetta, voi yksittäistapauksessa olla perusteltua, että tapaamisoikeus aluksi vahvistetaan suhteellisen suppeana tietyksi lyhyeksi määräajaksi. Tällöin tapaamisoikeuden vahvistaminen tulee tarvittaessa uudelleen tuomioistuimen arvioitavaksi tämän määräajan päätyttyä, jolloin on paremmat edellytykset harkita, onko edellytyksiä sen laajentamiseen.

Toisena esimerkkinä säännöksessä tarkoitettua erityisestä syystä voidaan mainita tilanne, jossa tapaamisoikeutta koskevaa päätöstä annettaessa on tiedossa, että tietyn ajan kuluttua tapahtuu jokin tapaamisten toteuttamiseen olennaisesti vaikuttava olosuhteiden muutos, kuten vanhemman muutto ulkomaille, mutta vielä päätöstä tehtäessä ei ole mahdollista arvioida, millainen tapaamisoikeus vastaa lapsen etua muutoksen tapahtumisen jälkeen. Tällöin voi yksittäistapauksessa olla perusteltua, että tapaamisoikeus vahvistetaan määräaikaisena tiedossa olevaan olosuhteiden muutokseen asti ja tapaamisoikeus jää vahvistettavaksi erikseen muutoksen tapahduttua ja tilanteen sen jälkeen selkiytyttyä.

Pykälän 2 momentissa on erityissäännös tuettuja tai valvottuja tapaamisia koskevan sopimuksen tai päätöksen voimassaolosta. Tuettuja ja valvottuja tapaamisia koskevien päätösten ja sosiaalilautakunnan vahvistamien sopimusten osalta tapaamisoikeuden määräaikaisuus olisi pääsääntö. Tapaamisoikeutta koskeva päätös tai sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus, jonka mukaan tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina, olisi pääsäännön mukaan voimassa kuusi kuukautta päätöksen antopäivästä tai sopimuksen vahvistamispäivästä.

Tapaamisoikeuden rajoitetusta voimassaoloajasta voitaisiin kuitenkin poiketa tuomioistuimen päätöksessään antamalla määräyksellä. Tuomioistuimien voisi määrätä, että päätös on voimassa joko lyhyemmän tai pidemmän määräajan kuin kuusi kuukautta. Tuomioistuimien voisi myös määrätä, että päätös on voimassa toistaiseksi, jos tällainen ratkaisu yksittäistapauksessa harkitaan lapsen edun mukaiseksi. Vastaavasti tapaamisoikeuden rajoitetusta voimassaoloajasta voitaisiin poiketa myös vanhempien tekemässä sopimuksessa. Tällöin sopimukseen tulisi sisällyttää tätä koskeva nimenomainen ehto.

Tuettuja tai valvottuja tapaamisia koskevan päätöksen tai sopimuksen voimassaolon määräaikaisuus tarkoittaisi sitä, että määräajan päätyttyä myös itse tapaamisoikeus lakkaisi olemasta voimassa. Määräaikaisuus ei toisin sanoen merkitsisi sitä, että pelkästään määräys tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina raukeaisi. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on siis se, että tapaamisoikeutta koskeva asia olisi kuuden kuukauden kuluttua yleensä otettava uudelleen harkittavaksi samanaikaisesti sekä tapaamisoikeuden laajuuden että tuen tai valvonnan tarpeen osalta.

Jos käräjäoikeus on määrännyt tapaamiset tuetuiksi tai valvotuiksi, tapaamisoikeuden voimassaoloaika alkaisi käräjäoikeuden päätöksen antopäivästä eikä muutoksenhaulla olisi vaikutusta sen kulumiseen. Jos tuettuja tai valvottuja tapaamisia koskeva määräys annetaan vasta muutoksenhakutuomioistuimessa, tapaamisoikeuden voimassaoloaika alkaisi vasta muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisun antopäivästä.

16 §. Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, joka sisältäisi säännökset siitä, missä ajassa sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä toimenpiteisiin, kun tuomioistuin on pyytänyt siltä pykälän 1 momentissa tarkoitetun olosuhdeselvityksen.

Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan selvitys olisi tehtävä ja toimitettava tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytystä. Säännöksestä johtuisi, että yksittäisen selvitystyön kaikki vaiheet on suoritettava joutuisasti. Yleisellä tasolla säännöksestä seuraisi velvollisuus mitoitaa kunnan sosiaalitoimen henkilöstövoimavarat siten, että yksittäisten selvitysten tekeminen ei viivästy ainakaan sen vuoksi, että selvitysten tekeminen kunnassa on pysyvästi ruuhkautunut.

Vaikka säännöksessä ei yleisperusteluista ilmenevästä syystä asetettaisikaan ehdotonta määrää aikaa selvityksen tekemiselle, siihen kuluvana kohtuullisena aikana voidaan yleensä pitää enintään noin neljää kuukautta. Yhtenä esimerkkinä tilanteesta, jossa pidempää selvitysaikaa voidaan pitää aiheellisenä, voidaan mainita se, että selvityksen viipyminen johtuu vanhempien puutteellisesta myötävaikutuksesta selvityksen tekemiseen, kuten toistuvista poisjäänneistä sovituisista tapaamisista.

Momentin toisen virkkeen mukaan sosiaalilautakunnan olisi selvitystyön aloittamiseksi otettava yhteyttä vanhempiin, huoltajiin tai huoltajaksi esitettyyn viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun tuomioistuimen pyyntö on saapunut sosiaalilautakunnalle. Yhteydenoton tulisi olla sisällöltään sellainen, että sen tarkoituksena on selvitystyön konkreettinen aloittaminen. Riittäväenä ei voida pitää esimerkiksi sitä, että vanhemmille määrääjän kuluessa vain ilmoitetaan selvityspyynnön vireilletulosta ja siitä, että heihin myöhemmin otetaan asiassa uudelleen yhteyttä. Säännöksessä tarkoitettu yhteydenotto voi olla esimerkiksi puhelu tai kirje, jolla pyritään sopimaan sosiaalityöntekijän ja vanhemman välisen ensimmäisen tapaamisen ajankohdasta.

Jos useampi sosiaalilautakunta osallistuu selvityksen tekemiseen esimerkiksi sen vuoksi, että vanhemmat asuvat eri kunnissa, kahden viikon määräaika lasketaan kunkin sosiaalilautakunnan osalta siitä, kun se on saanut tiedon tuomioistuimen selvityspyynnöstä.

17 §. Väliaikaiset määräykset. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan väliaikainen määräys voi koskea myös tapaamisten toteuttamista tuettuina tai valvottuina. Tällaisen väliaikaismääräyksen antamista harkittaessa olisi pääosin noudatettava, mitä 9 a §:n 1 momentissa säädetään tuettuja tai valvottuja tapaamisia koskevan määräyksen antamisen edellytyksistä. Väliaikaismääräystä annettaessa näiden edellytysten täyttymistä joudutaan kuitenkin yleensä arvioimaan puutteellisemmän selvityksen pohjalta kuin lopullista päätöstä tehtäessä. Sen vuoksi määräyksen antaminen edellyttäisi vain sitä, että on perusteltua aihetta olettaa määräyksen antamisen olevan tarpeen 9 a §:n 1 momentissa mainitusta syystä. Näyttökynnys edellytyksen olemassa olosta olisi siis jonkin verran alhaisempi kuin lopullista päätöstä annettaessa. Myös väliaikaismääräystä annettaessa olisi noudatettava 9 a §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen säännöstä, jonka mukaan tapaamiset voidaan määrätä valvotuiksi vain, jos tapaamisten tukeminen ei riitä turvaamaan lapsen etua. Samoin olisi

noudatettava 9 a §:n 3 momentin säännöksiä siitä, millä tavoin tuki tai valvonta tapaamisiin on järjestettävä.

Väliaikainen määräys, jonka mukaan tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina, olisi pykälän 3 momentin mukaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin lopullisesti päättää asiasta, jollei päätöstä tätä ennen peruuteta tai muuteta. Väliaikaisen määräyksen voimassaoloon ei siten sovellettaisi, mitä 9 b §:n 2 momentissa säädetään tapaamisoikeuden määräaikaisuudesta. Tätä ei ole katsottu aiheelliseksi ottaen huomioon, että väliaikaisella määräyksellä asia muutenkin ratkaistaan vain tilapäisesti.

Voimaantulosäännökset. Voimaantulosäännösten 2 momentin mukaan 9 b §:ää sovellettaisiin, jos tuomioistuimen päätös on annettu tai vanhempien sopimus on vahvistettu tämän lain voimaantulon jälkeen. Säännös on tarpeellinen sen vuoksi, että ennen tämän lain voimaantuloa tehdyt päätökset ja sopimukset tuetuista tai valvotuista tapaamisista ovat olleet voimassa toistaiseksi. Ehdotetulla lailla ei siis puututtaisi takautuvasti näiden päätösten tai sopimusten voimassaoloon. Ennen uuden lain voimaantuloa tehtyjä päätöksiä tai sopimuksia voitaisiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun 12 §:n nojalla muuttaa, jos tuki tai valvonta käy tarpeettomaksi.

Voimaantulosäännösten 3 momentin mukaan 16 §:n 4 momenttia sovellettaisiin, jos tuomioistuin on pyytänyt selvitystä tämän lain voimaantulon jälkeen. Säännös on tarpeen sen varmistamiseksi, ettei voi syntyä epäselvyyttä siitä, mitä selvityspyyntöjä ehdotettu kahden viikon määräaika selvitystyön aloittamiselle koskee.

Lain 9 a §:ää sovellettaisiin, kun asia on tuomioistuimen ratkaistavana tai sopimus sosiaalilautakunnan vahvistettavana tämän lain voimaantulon jälkeen. Merkitystä ei siis olisi sillä, milloin hakemus on tullut vireille tuomioistuimessa.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Sosiaalihuoltolain 27 b §:n 3 momenttiin sisältyy asetuksenantovaltuus, jonka mukaan tarkemmat säännökset tuen ja valvonnan sisällöstä ja toteuttamisesta sekä tapaamisia tukevan tai valvovan henkilön kelpoisuudesta voidaan tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 49 §:n 1 momentin mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun asetuksen 1 §:ssä on annettu tarkempia säännöksiä sosiaalilautakunnan selvityksen hankkimisesta. Pykälän 2 momentin mukaan selvitystä pyytäessään tuomioistuimen on tarvittaessa mainittava ne seikat, jotka selvitystä tehtäessä on erityisesti otettava huomioon. Säännöstä olisi perusteltua täsmentää siten, että tuomioistuimen tulisi selvityspyynnössä aina yksilöidä ne seikat, joista selvitystä erityisesti tarvitaan. Pyynnön yksilöinti nopeuttaisi asiaan perehtymistä sosiaaliviranomaisessa ja ehkäisisi sitä, että selvityksen tekeminen viivästyy sen vuoksi, että asiaa selvitetään yli tai ohi tarpeen. Niin kuin lakivaliokunta on edellä selostetussa lausunnossaan LaVL 15/2005 vp todennut, yksilöity pyyntö olisi myös omiaan jännevöittämään koko selvitysprosessia, koska se auttaa myös lapsen vanhempia hahmottamaan, mitkä seikat riidan kohteena olevassa asiassa ovat tuomioistuimen mielestä merkityksellisiä.

Asetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on pyydettävä selvitys pääsääntöisesti sen kunnan sosiaalilautakunnalta, missä lapsella on asuinpaikka. Asetuksen 8 §:n mukaan selvityspyynnön vastaanottaneen sosiaalilautakunnan on tehtävä selvitys yhteistyössä sen tai niiden kuntien sosiaalilautakuntien kanssa, missä lapsen vanhemmilla, huoltajalla ja huoltajaksi esitetyllä on asuinpaikka, sekä tarvittaessa sen kunnan sosiaalilautakunnan kanssa, missä edellä mainittu henkilö tai lapsi oleskelee. Jotta selvityksen tekeminen ei aiheettomasti viivästyisi, olisi perusteltua, että tuomioistuin lähettäessään selvityspyynnön asetuksen 1 §:n 1 momentissa tarkoitetulle sosiaalilautakunnalle samalla lähettää jäljennöksen selvityspyynnöstä muille sosiaalilautakunnille, jotka tuomioistuimella olevien tietojen mukaan osallistuvat selvityksen tekemiseen. Tällöin myös tämä sosiaalilautakunta saisi viipymättä tiedon selvityspyynnöstä ja voisi omalta osaltaan yhteistyössä lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunnan kanssa aloittaa selvityksen tekemisen. Asetukseen 1 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi tätä koskeva säännös.

Esityksen liitteenä on luonnos valtioneuvoston asetukseksi, jolla lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetun asetuksen 1 §:ään tehtäisiin edellä tarkoitetut muutokset.

3 Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2007.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**sosiaalihuoltolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 938/2005, sekä
lisätään lakiin siitä lailla 937/2005 kumotun 27 a ja 27 b §:n tilalle uusi 27 a ja 27 b § seuraavasti:

17 §

Kunnan on jäljempänä säädetyin tavoin huolehdittava seuraavien sosiaalipalveluiden järjestämisestä:

- 1) sosiaalityö;
- 2) kasvatus- ja perheneuvonta;
- 3) kotipalvelut;
- 4) asumispalvelut;
- 5) laitoshuolto;
- 6) perhehoito;
- 7) lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukeminen ja valvonta; sekä
- 8) vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta.

27 a §

Jos lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) tarkoitetut lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset on tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan toteutettava tuettuina tai valvottuina, tapaamisiin järjestetään tuki tai valvonta päätöksen tai sopimuksen mukaisesti.

Tukea tai valvontaa on järjestettävä vii-

meistään kahden viikon kuluessa siitä, kun lapsen vanhempi tai huoltaja on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelun saamiseksi.

27 b §

Lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten tukemisella ja valvonnalla tarkoitetaan huolehtimista siitä, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutuvat turvallisella ja lapsen edun mukaisella tavalla.

Tapaamista tukeva tai valvova henkilö voi päättää, että tapaamista ei aloiteta, tai keskeyttää tapaamisen, jos se on välttämätöntä lapsen edun vuoksi.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarvittaessa tarkemmat säännökset tuen ja valvonnan sisällöstä ja toteuttamisesta sekä tapaamisia tukevan tai valvovan henkilön kelpoisuudesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Tätä lakia sovelletaan, jos 27 a §:n 1 momentissa tarkoitettu päätös on annettu tai sopimus on vahvistettu tämän lain tultua voimaan.

2.

Laki**sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3 päivänä elokuuta 1992 annetun lain (734/1992) 4 §:n 1 kohta seuraavasti:

4 §

Maksuttomat sosiaalipalvelut

heneuvonta ja 7 kohdassa tarkoitettu lapsen
 ja vanhemman välisten tapaamisten tukemi-
 nen ja valvonta;

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

1) sosiaalihoitolain (710/1982) 17 §:n
 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu sosiaali-
 työ, 2 kohdassa tarkoitettu kasvatus- ja per-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 20 .

3.

Laki**lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 päivänä huhtikuuta 1983 annetun lain (361/1983) 17 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 9 a ja 9 b § sekä 16 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

9 a §

Tuetut ja valvotut tapaamiset

Tuomioistuin voi määrätä, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina, jos se on tarpeen lapsen turvallisuuden varmistamiseksi tapaamisten aikana, lapsen omavaltaisen huostaanoton tai lapsikaappauksen uhan torjumiseksi taikka muusta näihin verrattavasta syystä. Tapaamiset voidaan määrätä valvoituiksi vain, jos tapaamisten tukeminen ei riitä turvaamaan lapsen etua.

Vanhemmat voivat sopia, että tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina. Sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen, jos tuki tai valvonta on tarpeen 1 momentissa tarkoitetusta syystä.

Jos lapsen huoltaja ja lasta tapaava vanhempi siihen suostuvat, tuomioistuin voi määrätä, että he järjestävät tai toinen heistä järjestää tapaamisiin tuen tai valvonnan. Vanhemmat voivat samoin sopia, että he järjestävät tai toinen heistä järjestää tapaamisiin tuen tai valvonnan. Jollei näin ole määrätty tai sovittu, tuki tai valvonta järjestetään siten kuin sosiaalihuoltolaissa (710/1982) säädetään.

9 b §

Tapaamisoikeuden voimassaolo

Tapaamisoikeus on voimassa, kunnes lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai sitä ennen

menee avioliittoon. Vanhemmat voivat kuitenkin sopia tai tuomioistuin voi erityisestä syystä määrätä, että tapaamisoikeus on voimassa sopimuksessa tai päätöksessä mainitun määräajan.

Jos tapaamiset tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaan toteutetaan tuettuina tai valvottuina, tapaamisoikeus on voimassa kuuden kuukauden ajan päätöksen antopäivästä tai sopimuksen vahvistamispäivästä, jollei tuomioistuin toisin määrää tai jollei toisin ole erikseen sovittu.

16 §

Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta

Selvitys on tehtävä ja toimitettava tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytystä. Sosiaalilautakunnan on selvitystyön aloittamiseksi otettava yhteyttä vanhempiin, huoltajaan tai huoltajaksi esitettyyn viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun tuomioistuimen selvityspyyntö on saapunut sosiaalilautakunnalle.

17 §

Väliaikaiset määräykset

Kun lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa, voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen siitä, kenen luona lapsen tulee asua, ja

tapaamisoikeudesta sekä tapaamisen tai luonapidon ehdoista. Tuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen myös tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina, jos on perusteltua aihetta olettaa sen olevan tarpeen 9 a §:n 1 momentissa tarkoitetusta syystä. Jos tähän on erityistä syytä, tuomioistuin voi määrätä, kenelle lapsen huolto uskotaan, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 9 b §:ää sovelletaan, jos tuomioistuimen päätös on annettu tai vanhempien sopimus on vahvistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

Lain 16 §:n 4 momenttia sovelletaan, jos tuomioistuin on pyytänyt selvitystä tämän lain voimaantulon jälkeen.

Liite
Asetusluonnokset

Valtioneuvoston asetus

lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta annetun asetuksen 1 §:n muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, *muutetaan* lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta 28 päivänä kesäkuuta 1994 annetun asetuksen (556/1994) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 §

Selvitystä pyytäessään tuomioistuimen on yksilöitävä, mistä seikoista selvitystä erityisesti tarvitaan. Jos tuomioistuimen tiedossa on, että 1 momentissa tarkoitetun sosiaalilautakunnan on 8 §:n 1 momentissa tarkoitettui tavoin tehtävä selvitys yhteistyössä toisen kunnan sosiaalilautakunnan kanssa, tuomio-

istuimen on lähetettävä tälle sosiaalilautakunnalle jäljennös selvityspyynnöstä.

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

1.

Lag

om ändring av socialvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i socialvårdslagen av den 17 september 1982 (710/1982) 17 § 1 mom., sådant det lyder i lag 938/2005, samt *fogas* till lagen en ny 27 a och en ny 27 b §, i stället för den 27 a och den 27 b § som upphävts genom lag 937/2005, som följer:

17 §

Kommunen skall på nedan föreskrivet sätt ombesörja anordnandet av följande former av socialservice:

- 1) socialarbete,
- 2) rådgivning i uppfostrings- och familje-frågor,
- 3) hemservice,
- 4) boendeservice,
- 5) anstaltsvård,
- 6) familjevård,
- 7) stöd och övervakning vid sammanträffanden mellan barn och förälder, och
- 8) verksamhet i sysselsättningssyfte för handikappade och arbetsverksamhet för handikappade.

27 a §

Om de sammanträffanden mellan ett barn och en förälder som avses i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) enligt ett domstolsbeslut eller ett avtal som har fastställts av socialnämnden skall genomföras med stöd eller övervakning, ordnas stöd eller övervakning vid sammanträffandena i enlighet med beslutet eller avtalet.

Stöd eller övervakning skall ordnas senast

inom två veckor från det att barnets förälder eller vårdnadshavare för att få denna service har kontaktat den myndighet i kommunen som ansvarar för socialservicen.

27 b §

Med stöd och övervakning vid sammanträffanden mellan ett barn och en förälder avses ombesörjande av att sammanträffandena mellan barnet och föräldern genomförs på ett tryggt sätt och i överensstämmelse med barnets bästa.

En person som medverkar som stöd eller övervakar sammanträffandet kan besluta att sammanträffandet inte inleds eller avbryta sammanträffandet, om detta är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa.

Genom förordning av statsrådet utfärdas vid behov närmare bestämmelser om innehållet i och genomförandet av stöd och övervakning vid sammanträffanden samt behörighetsvillkoren för personer som medverkar som stöd eller övervakar sammanträffanden.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Denna lag tillämpas om ett i 27 a § 1 mom. avsett beslut har meddelats eller avtal har fastställts efter det att denna lag har trätt i kraft.

2.

Lag**om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 3 augusti 1992 om klientavgifter inom social- och hälsovården
(734/1992) 4 § 1 punkten som följer:

4 §

Avgiftsfri socialservice

uppfostrings- och familjefrågor enligt momentets 2 punkt och stöd och övervakning vid sammanträffanden mellan barn och förälder enligt momentets 7 punkt,

Avgiftsfria är följande former av socialservice:

1) socialarbete enligt 17 § 1 mom. 1 punkten socialvårdslagen (710/1982), rådgivning i

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag**om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 8 april 1983 angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983)
17 § 1 mom. samt
fogas till lagen en ny 9 a och en ny 9 b § samt till 16 § ett nytt 4 mom. som följer:

9 a §

Stöd och övervakning vid sammanträffanden

En domstol kan bestämma att sammanträffanden mellan ett barn och en förälder genomförs med stöd eller med övervakning, om det är nödvändigt för att garantera barnets säkerhet under sammanträffandena, för att förhindra risken för egenmäktigt omhändertagande av barnet eller bortförande av barnet eller på grund av andra jämförbara orsaker. Beslut om att sammanträffandena skall ske med övervakning kan fattas enbart om sammanträffanden med stöd inte i tillräcklig grad tryggar barnets bästa.

Föräldrarna kan träffa ett avtal om att sammanträffandena genomförs med stöd eller övervakning. Socialnämnden kan fastställa avtalet om det finns behov av stöd eller övervakning av en orsak som nämns i 1 mom.

Med samtycke från barnets vårdnadshavare och den förälder som barnet träffar kan domstolen bestämma att de eller den ena av dem ordnar stöd eller övervakning vid sammanträffandena. Föräldrarna kan också komma överens om att de eller den ena av dem ordnar stöd eller övervakning vid sammanträffandena. Om något sådant inte har bestämts eller avtalats ordnas stödet eller övervakningen på det sätt som socialvårdslagen (710/1982) föreskriver.

9 b §

Giltighetstiden för umgängesrätten

Umgängesrätten är i kraft till dess att bar-

net fyller aderton år eller därförinnan ingår äktenskap. Föräldrarna kan dock avtala eller domstolen kan av särskilda skäl bestämma att umgängesrätten gäller under den tid som nämns i avtalet eller beslutet.

Om sammanträffandena enligt domstolens beslut eller enligt ett avtal som har fastställts av socialnämnden genomförs med stöd eller övervakning, gäller umgängesrätten sex månader efter den dag då beslutet meddelades eller avtalet fastställdes, om inte domstolen bestämmer annat eller något annat avtalats särskilt.

16 §

Inhämtande av utredning av socialnämnden

Utredningen skall göras och lämnas till domstolen utan onödigt dröjsmål. Socialnämnden skall för inledande av utredningen kontakta barnets föräldrar, vårdnadshavare eller den som föreslagits bli vårdnadshavare omgående eller senast inom två veckor från det att socialnämnden har mottagit domstolens begäran om utredning.

17 §

Interimistiska förordnanden

Då ett ärende som gäller vårdnaden om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen interimistiskt bestämma hos vem barnet skall bo och om umgängesrätten samt om villkoren härvid. Domstolen kan interimistiskt också bestämma att

sammanträffandena skall ske med stöd eller övervakning, om det finns grundad anledning att anta att det är nödvändigt av en orsak som nämns i 9 a § 1 mom. Om särskilda skäl föreligger, kan domstolen bestämma vem som skall anförtras vårdnaden om barnet tills ärendet avgörs slutligt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Lagens 9 b § tillämpas om domstolens beslut har meddelats eller föräldrarnas avtal har fastställts efter att denna lag har trätt i kraft.

Lagens 16 § 4 mom. tillämpas om domstolen har begärt utredning efter att denna lag har trätt i kraft.

Statsrådets förordning

om ändring av 1 § i förordningen om vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med statsrådets beslut, fattat på föredragning från justitieministeriet, *ändras* i förordningen av den 28 juni 1994 om vårdnad om barn och umgängesrätt (556/1994) 1 § 2 mom. som följer:

1 §

När domstolen begär utredning skall den ange vilka omständigheter det i synnerhet behövs utredning om. Om domstolen känner till att den socialnämnd som avses i 1 mom. skall göra utredning i samarbete med socialnämnden i en annan kommun på det sätt som anges i 8 § 1 mom., skall domstolen sända en kopia av begäran om utredning till denna socialnämnd.

Denna förordning träder i kraft den 20 .

OIKEUSMINISTERIÖ
Lainvalmisteluosasto
Mette Manninen

Lapsen ja vanhemman välisten valvottujen tapaamisten sääntely sekä sosiaaliviranomaisen tai asiantuntijan selvitys lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Ruotsi

Sosiaaliviranomaisen selvitys lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa

Föräldrabalkenin (FB 381:1949) 6 luvun 19 §:n 1 momentin¹ mukaan tuomioistuimen asiana on huolehtia siitä, että kysymykset koskien lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisia vanhemman kanssa tulevat riittävän hyvin tutkituiksi. Ennen päätöstään tuomioistuimen tulee antaa sosiaaliviranomaisille tilaisuus antaa asiassa tietoja. Mikäli sosiaaliviranomaisilla on tiedossaan seikkoja, jotka saattavat olla merkityksellisiä asian ratkaisun kannalta, heillä on velvollisuus tällaisten tietojen antamiseen. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä, mikäli se katsoo tarpeelliseksi, että sosiaalilautakunta tai muu vastaava elin tekee asiasta tarkemman selvityksen.

Tuomioistuin voi FB 6 luvun 19 §:n 3 momentin mukaan vahvistaa suuntaviivat selvitykselle ja määrätä selvitykselle tietyn ajan, jonka kuluessa sen on oltava valmis. Tarvittaessa tuomioistuin voi pidentää antamaansa määräaika. Lisäksi tuomioistuimen tulee huolehtia siitä, että selvitys tehdään ilman aiheettomia viivästyksiä. Määräajan asettamisen tarpeellisuus harkitaan aina tapauskohtaisesti ja sen pituuden määrittelyyn vaikuttavat kunkin tapauksen olosuhteet. Kohtuullisena aikana selvityksen tekemiselle on pidetty noin 3 – 4 kuukautta.²

¹ FB 6:19: Rätten skall se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge skall socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har nämnden tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning är nämnden skyldig att lämna rätten sådana upplysningar.

Om det behövs utredning utöver vad som sägs i andra stycket, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att verkställa den. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen skall vara slutförd. Om det behövs, får rätten förlänga denna tid. Rätten skall se till att utredningen bedrivs skyndsamt.

Den som verkställer utredning skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

Barnet får höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras. Lag (1998:319).”

² Prop. 1997/98:7 s. 90 – 91. Ks. lisäksi Ruotsin oikeusasiamiehen kannanottoja selvityksen viipymiseen 28.2.2005 diaarinro 3145-2003 ja 15.10.2004 diaarinro 4060-2003.

Sosiaalivirasto on yleisissä ohjeissaan antanut suositukset siitä, miten selvitystyö olisi suoritettava lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisia koskevissa asioissa.³ Ohjeiden mukaan sosiaaliviranomaisten tulee mahdollisimman nopeasti selvitystehtävän saatuaan olla yhteydessä lapsen vanhempiin tapaamisen järjestämiseksi. Vanhemmille tulee kertoa selvityksen tarkoitus ja se, että myös lasta ja mahdollisesti muita henkilöitä tullaan selvityksen aikana kuulemaan ja tapaamaan. Sosiaaliviranomaiset keskustelevat vanhempien kanssa muun muassa lapsesta ja vanhemmuudesta, minkä lisäksi vanhemmat saavat esittää omia näkemyksiään muun muassa lapsen nykytilanteesta ja sen järjestämisestä tulevaisuudessa. Lisäksi selvityksen tekijä keskustelee lapsen kanssa ja voi tarvittaessa ottaa yhteyttä ns. ”suosittelevaan” (*referenssperson*). Suosittelevalla tarkoitetaan henkilöä, joka tuntee lapsen hyvin ja jolla voi olla tärkeitäkin tietoja lapsen asioista ja tilanteesta.

Jättäessään selvityksensä tuomioistuimelle selvittäjän ei tarvitse antaa suositusta siitä, miten huolto, asuminen ja tapaamiset tulisi kyseessä olevassa tapauksessa järjestää. Selvittäjä voi kuitenkin tapauskohtaisesti harkita, antaako hän tällaisen suosituksen. Mikäli selvittäjä antaa oman suosituksensa siitä, miten asia tulisi ratkaista, tulee hänen myös antaa niin sanottu seurauskuvaus (*konsekvensbeskrivning*), eli kuvaus siitä, mitä kyseinen ratkaisu lapsen kannalta tulisi tarkoittamaan.⁴ Vuonna 2003 selvityksiä lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisista tehtiin yhteensä 6484.⁵

Tuomioistuimella on mahdollisuus antaa lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisista väliaikais määräys oikeudenkäynnin ajaksi.⁶ Tällöin tuomioistuimella on mahdollisuus teettää niin sanottu pikaselvitys (*snabbupplysning*) ennen kuin se antaa määräyksen. Pikaselvityksessä sosiaaliviranomaiset tarkistavat tiedot vanhemman taustoista omista rekistereistään ja mahdollisesti myös poliisin rekisteristä (*Rikspolisstyrelsens belastning- och misstankeregister*), mikäli tähän ilmenee tarvetta. Lisäksi sosiaaliviranomaiset keskustelevat vanhempien ja mahdollisesti myös lapsen kanssa. Tuomioistuin asettaa yleensä hyvin lyhyen määräajan pikaselvityksen tekemiselle.⁷

Ruotsissa on tuoreessa komiteamietinnössä SOU 2005:43 pohdittu lapsen aseman parantamista ratkaistaessa huoltoa, asumista ja tapaamisia koskevia kysymyksiä. Siinä on todettu, että on tärkeää lapsen kannalta saada selvitys mahdollisimman nopeasti tehdyksi. Mietinnössä on pohdittu kiinteän aikarajan asettamista sille, kuinka kauan selvityksen tekeminen saisi kestää. Komitea ei kuitenkaan pidä tällaista ratkaisua perusteltuna. Komitean selvityksen mukaan nykyisin ainoastaan kaksi sosiaaliviranomaista kymmenestä kykenee antamaan selvityksen tuomioistuimelle sen asettamassa määräajassa. Joissain tapauksissa on hyväksyttävää, että selvitykset vievät aikaa, mutta tällöin tämän tulee riippua ainoastaan tapauksen olosuhteista, kuten esimerkiksi vanhempien välillä kesken olevasta perheasiain sovittelusta. Komitean mukaan tilanne ei saisi olla sellainen, että jo yksin odotusaika selvityksen aloittamiselle on pitkä. Luonnollisesti jo tämä aiheuttaa selvityksen turhan venymisen. Kuntien tulisikin vaikuttaa siihen, että selvityksiä koskevat asiat tulevat hoidetuiksi sillä joutuisuudella, että lapsen edun voidaan katsoa toteutuvan. Resurssija tulisi jakaa niin, että lapsen huoltoa, asumista ja tapaa-

³ Ks. SOSFS 2003:14. Ohjeisiin on viitattu myös tuoreessa komiteamietinnössä SOU 2005:43, del A; ohjeiden toivotaan parantavan ja yhdenmukaistavan käytäntöjä selvitystyön tekemisessä, ks. s. 248 – 249. Ks. lisäksi socialtjänstlag (453:2001)

⁴ *Ewerlöf – Sverne – Singer: Barnets bästa*, 2004, s. 74.

⁵ Ks. Socialstyrelsens statistik – socialtjänst, familjerätt år 2003.

⁶ FB 6:20.

⁷ SOSFS 2003:14 s. 3 – 4. Ks. lisäksi *Ewerlöf – Sverne – Singer: Barnets bästa*, 2004, s. 66, jossa aikarajana on mainittu 14 päivää.

misiä koskevat selvitykset saataisiin hoidettua mahdollisimman nopeasti. Mietinnössä on todettu, että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa perheeseen otettu kontakti lyhentäisi selvityksen tekemiseen tarvittavaa aikaa olennaisesti. Lisäksi komitea piti erittäin tärkeänä selvittäjän omaa ehdotusta siitä, miten asia tulisi ratkaista. Komitean mukaan ehdotus tulisikin tehdä aina, ellei ehdotuksen tekeminen asiassa olisi sopimatonta tai turhaa.⁸

Valvotut tapaamiset

FB 6 luvun 2 a §:n mukaan tuomioistuimen tulee, kun se päättää lapsen ja vanhemman välisistä tapaamisista, huomioida mahdolliset riskit, joita lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin saattaa liittyä. Lisäksi tuomioistuimen asiana on FB 6 luvun 19 §:n mukaan huolehtia siitä, että kaikki lasta koskevat kysymykset tulevat riittävän hyvin tutkituiksi. Huomioitavia riskitekijöitä ovat muun muassa lapseen kohdistuvan väkivallan, lapsikaappauksen, seksuaalisen hyväksikäytön tai muiden tämän kaltaisten uhkien mahdollisuus. Lisäksi esimerkiksi vanhempien välinen luottamuspuola tai se, että vanhempi ei ole pitkään aikaan tavannut lasta, voi vaikuttaa siihen, millaisena lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset vahvistetaan. Viimeksi mainituissa tilanteissa, ennen varsinaisen selvityksen käynnistämistä, vanhempien keskinäisiä ristiriitoja voidaan yrittää ratkaista lyhytkestoisella koeaikasopimuksella. Sopimus perustuu vanhempien jonkinasteiseen yhteisymmärrykseen tapaamisten toteuttamisesta ja järjestelyyn vaaditaan molempien vanhempien suostumus. Vanhemmilla on koeaikana milloin tahansa oikeus viedä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Järjestely voi johtaa siihen, että vanhempien luottamus toisiaan kohtaan palautuu ja varsinainen sopimus lapsen tapaamisista saadaan aikaan.⁹

Vanhempainkaareissa ei ole säännöksiä siitä, miten tapaamiset järjestetään sellaisissa tilanteissa, joissa tavalliset tapaamiset eivät tule kyseeseen. Oikeuskäytännössä katsotaan, että tuomioistuin voi antaa erilaisia määräyksiä tapaamisen ehdoista. Tämä saa tukea FB 6 luvun 15a §:stä, jonka mukaan tuomioistuimen tulee päättää lapsen tapaamisoikeudesta lapsen edun mukaisesti. Tämän säännöksen nojalla tuomioistuin voi esimerkiksi määrätä, että tapaamisten tulee tapahtua tietyssä paikassa, josta lasta ei saa viedä pois, tai että tapaajavanhempi tallettaa passinsa tai muun matkustusasiakirjansa poliisiin tai lapsen huoltajan haltuun tapaamisten ajaksi. Lisäksi yleinen käytössä oleva ehto on määrätä ulkopuolinen henkilö (*kontaktperson*) valvomaan tapaamisia tai olemaan läsnä lapsen haku- ja palautustilanteissa.¹⁰

Sosiaaliviranomaisilla on velvollisuus sosiaalipalvelulain (*socialtjänstlag* 2001:453) mukaisesti vaikuttaa siihen, että lapsen oikeus tavata vanhempansa toteutuu. Mikäli tuomioistuin päättää, että tapaamiset tulee toteuttaa valvottuina, tulisi sosiaaliviranomaisten pyrkiä toteuttamaan päätös. Tuomioistuin ei voi kuitenkaan pakottaa sosiaaliviranomaisia asettamaan kon-

⁸ Ks. SOU 2005:43, del A s. 241 – 250.

⁹ *Ewerlöf – Sverne – Singer: Barnets bästa*, 2004, s. 62. Lisäksi vanhemmilla on FB 6:18 mukaan mahdollisuus perheasiain sovitteluun (*samarbetssamtal*) sosiaaliviranomaisen johdolla. Mikäli sovittelu ei tietyn ajan kuluessa johda tulokseen tai sovittelu ei ole tarkoituksenmukaista, asia menee tuomioistuimen ratkaistavaksi.

¹⁰ *Ewerlöf – Sverne – Singer: Barnets bästa*, 2004, s. 64 – 65. Ks. lisäksi SOSFS 2003:14 s. 8 – 9. Esimerkiksi ratkaisussa NJA 2003 s. 372 tuomioistuin määräsi tapaamiset toteutettavaksi valvottuina, sillä tapaamisia vaatineen isän käytös muodosti konkreettisen uhan lapsen turvallisuudelle ja kehitykselle. Isän käytös oli epävakaa ja aggressiivista. Näin ollen oikeus katsoi, että normaalit tapaamiset eivät tulleet kyseeseen, vaan lapsen edun mukaista oli tavata isäänsä kontaktihenkilön läsnä ollessa. Isä sai tavata tyttärtään joka toinen lauantai kolme tuntia kerrallaan. Ks. lisäksi *Barnombudsmannen rapporterar 2005:02: När tryggheten står på spel*, s. 39 – 41.

taktihenkilöä. Käytännössä ongelmia on aiheuttanut pätevien ihmisten löytäminen tehtävään. Tuomioistuimen suositellaankin ennen päätöstään neuvottelevan sosiaaliviranomaisten kanssa.¹¹

Henkilö, joka valvoo tapaamisia, on yleensä sosiaaliviranomaisten valitsema henkilö, mutta tehtävään voidaan ottaa myös perheen sukulainen tai ystävä.¹² Sosiaaliviranomaiset tarkistavat henkilön suostumuksella tämän tiedot omista ja poliisin rekistereistä. Valvojan kanssa tehdään kirjallinen toimeksiantosopimus. Sopimuksesta tulee käydä ilmi muun muassa mihin valvojan tulee erityisesti tapaamisten aikana kiinnittää huomiota, yksittäisen tapaamisen ehdot jne.¹³

Edellä mainitussa komiteamietinnössä on pohdittu laajalti muun muassa yhteishuollon pois-sulkemisen mahdollisuutta väkivaltilanteissa, lapsen asumiseen liittyviä kysymyksiä sekä valvottujen tapaamisten järjestämisestä. Mietinnön mukaan tuomioistuimen tulisi voida päättää ns. tuettujen/valvottujen tapaamisten (*umgängesstöd*) järjestämisestä vasta sen jälkeen, kun sosiaaliviranomaiset ovat saaneet lausua asiasta. Mietinnössä on todettu, että mikäli sosiaaliviranomaiset eivät pystyisi järjestämään päteviä valvoja tapaamisia varten, tulisi tuomioistuimen huomioida tämä ja päättää esimerkiksi ns. epäsuorasta tapaamisoikeudesta, jossa lapsella olisi mahdollisuus esimerkiksi puhelimitse olla yhteydessä vanhempansa.¹⁴

Norja

Asiantuntijan selvitys lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa

Lapsilain (lov om barn og foreldre, barnelova 8.4.1981 nr 7) 7 luvussa on koottuna lapsiasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat pykälät.¹⁵ Lain 59 §:n mukaan tuomioistuimen tulee käsitellä lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisia koskevat asiat mahdollisimman nopeasti. Lisäksi lain 61 § mahdollistaa sen, että tuomari voi käyttää hyväkseen erilaisia lasten asioihin perehtyneitä asiantuntijoita, kuten esimerkiksi lapsipsykologia, sekä hankkia tietoja lastensuojeluviranomaisilta (*barnevernet*) ja sosiaaliviranomaisilta (*sosialtenesta*).

Norjassa tuomioistuimissa käytettävän asiantuntijan (*sakkunnig*) rooli lapsioikeudellisten asioiden parissa on muuttunut vuoden 2004 alussa voimaan tulleen lainmuutoksen myötä. Asiantuntija voi toimia joko ”tarkkailijana”, ”sovittelijana” tai ”varsinaisena” selvityksen tekijänä.¹⁶ Varsinaisen kirjallisen selvityksen tekeminen tulee ajankohtaiseksi yleensä tilanteissa, joissa asiassa ei päästä sopimukseen vanhempien välillä ennen pääkäsittelyä tai asiassa on tullut

¹¹ Prop. 1997/98:7 s. 76 – 77 ja *Danielsen: Nordisk børneret II*, 2003, s. 217 – 218. Ks. lisäksi socialtjänstlag (2001:453) 3:6.3, jonka mukaan kontaktihenkilö voidaan määrätä henkilön omasta pyynnöstä tai suostumuksesta auttamaan henkilöä tämän henkilökohtaisten asioiden hoitamisessa.

¹² *Danielsen: Nordisk børneret II*, 2003, s. 217.

¹³ SOSFS 2003:14 s. 8 – 9.

¹⁴ SOU 2005:43, erityisesti s. 171 – 184. Ks. myös edellä s. 2.

¹⁵ Ks. 7 luvun 59 §:n 3 momentti, jossa todettu kuitenkin että: ”Domstolsloven og tvistemålsloven gjeld for retten si handsaming av saker etter kapitlet her, så langt ikkje anna følgjer av reglane her.”

¹⁶ ks. 61 §:n kohdat 1, 3 ja 7. Kohdissa 1 ja 7 asiantuntijan rooli on lähinnä saada osapuolet sopuun ilman pääkäsittelyä. Mikäli asiassa ilmenee jotain vakavaa, kuten väkivaltaa, mielenterveysongelmia yms. tuomioistuimen tulee tutkituttaa asia tarkemmin, ks. 61 §:n 3 kohta.

esille sellaisia seikkoja, jotka vaativat perusteellisempaa selvittelyä. Asiantuntijan pätevyysvaatimukset riippuvat aina yksittäisen asian asettamista vaatimuksista.¹⁷

Valvotut tapaamiset

Norjassa tapaamisoikeudesta on säädetty lapsilaissa. Sen 43 §:n 3 momentin mukaan sopimuksessa tai tuomioissa voidaan asettaa ehtoja tapaamisoikeuden toteutumiseksi. Ehtona voidaan käyttää esimerkiksi tapaamisten järjestämistä valvottuina.

Lain esitöiden mukaan on tärkeää, että tuomioistuimien harkitsee tarkkaan valvottujen tapaamisen tarpeen, ennen kuin se päättää siitä. Tuomioistuimen tulisi selvittää, onko ylipäätään mahdollista saada valvojaa tapaamisiin, sillä tuomioistuin ei voi pakottaa sosiaali- ja lastensuojeluviranomaisia varaamaan resursseja ja henkilöstöä tähän tehtävään. Tämän seurauksena voi olla, että tapaamiset lapsen ja vanhemman välillä jäävät kokonaan toteutumatta.¹⁸

Työryhmä on 24.3.2004 julkaistussa raportissa ”Tiltak for å beskydde barn mot overgrep. Forslag om endringer i barneloven mv. Rapport fra arbeidsgruppe” pohtinut laajalti valvottujen tapaamisten järjestämistä. Siinä ehdotetaan muun muassa, että lakiin otettaisiin säännös, jolla velvoitettaisiin julkinen hallinto (*en offentlig etat*) järjestämään ja kustantamaan valvotut tapaamiset niissä tuomioistuimen määräämissä tilanteissa, joissa lasta ei voida turvallisesti antaa tapaajavanhemman yksinomaiseen huolenpitovaltaan.¹⁹

Tanska

Asiantuntijan selvitys lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa

Tanskassa on tehty eräitä lainmuutoksia, jotka tulevat voimaan 1.1.2007. Voimaan tulevan retsplejelovenin 42 luvun 450 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voi pyytää lapsiasiantuntijaa tekemään selvityksen (*børnesagkyndig undersøgelse*) lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa.²⁰ Asiat tulevat tuomioistuimeen, mikäli vanhemmat eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen asioista erityisen viranomaisen (tuleva *regional statsforvaltning*, nykyinen *statamte*²¹) luona.

Selvityksen tekijät ovat usein lastenpsykologeja, lapsipsykiatreja tai sosiaalityöntekijöitä. Selvityksen laajuus vaihtelee riippuen tapauksen olosuhteista. Selvitys sisältää yleensä myös suosituksen siitä, miten asia tulisi ratkaista. Selvityksen tekijä voi antaa selvityksensä myös suullisesti oikeuden istunnossa, mutta tällainen on erittäin harvinaista. Yleensä selvitykset an-

¹⁷ Ks. tarkemmin asiantuntijoista, Barne- og familiedepartement, veileder Q-15/2004: Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn.

¹⁸ Ot. prp. nr. 56 (1996-1997), s. 66.

¹⁹ http://odin.dep.no/filarkiv/203417/vold_arbeidsgruppens_rapport.pdf, s. 28 - 35. Nykyisen lain 43 §:ää ehdotetaan muutettavaksi seuraavasti: ”Det kan i avtale eller dom setjast vilkår for gjennomføringa av samværsretten. Derson tilsyn vert sett som vilkår for samvær, kan retten i sælege høve pålegge barneverntenesta å oppnemne tilsynsførar.”

²⁰ I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. 961 af 21. september 2004, som ændret senest i lov nr. 369 af 24. maj 2005 og lov nr. 525 af 24. juni 2005.

²¹ Ks. Lov om regional statsforvaltning lov nr. 542 af 24. juni 2005.

netaan kirjallisina ja selvitys käydään vanhempien kanssa läpi ennen kuin se lähetetään tuomioistuimelle.²²

Valvotut tapaamiset

Tanskassa lasten ja vanhempien välisistä valvotuista tapaamisista on laissa nimenomaiset säännökset. Forældremyndighedslovenin (Fml) 17 §:n 1 momentin mukaan:

”Regional statsforvaltning træffer efter anmodning afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og kan fastsætte de nødvendige bestemmelser i forbindelse hermed. Afgørelsen træffes efter, hvad der er bedst for barnet.”

Säännös antaa erityiselle viranomaiselle (*regional statsforvaltning*, entinen *statamte*) mahdollisuuden asettaa tapaamiselle ehtoja, kuten esimerkiksi, että tapaamiset toteutetaan valvottuina ja/tai ennalta määrättyssä paikassa. Lisäksi Fml:n 17 §:n 4 momentti valtuuttaa oikeusministeriön antamaan tarkempia säännöksiä valvotuista tapaamisista.²³ Tämän valtuuden nojalla valvotuista tapaamisista on säädetty, että viranomaisten tehtävänä ja velvollisuutena on vastata siitä, että valvottuja tapaamisia voidaan järjestää, mikäli valvotuille tapaamisille on tarvetta. Vanhemmille valvotut tapaamiset ovat ilmaisia.²⁴ Muita säännöksiä valvotuista tapaamisista tai niiden järjestämisestä ei ole.

Valvotuista tapaamisista on annettu Tanskassa näiden asioiden kanssa tekemisissä oleville viranomaisille ohjeistuksia.²⁵ Ohjeistukset eivät ole sitovia, vaan ne ovat ainoastaan suuntaa-antavia. Ratkaisut tehdään kunkin yksittäistapauksen olosuhteet huomioon ottaen. Lisäksi valvottujen tapaamisten käytännön toteuttamisesta ja toimimisesta on tehty selvitys vuonna 2003.²⁶ Selvityksestä ja ohjeistuksesta käy ilmi, että valvottuja tapaamisia voidaan käyttää, kun muita vaihtoehtoja tapaamisten toteuttamiseksi ei ole. Lähtökohtana on, että valvotuille tapaamisille tulee olla todelliset ja hyväksyttävät perusteet. Tilanteissa, joissa tapaamisten poistaminen tai lakkauttaminen kokonaan tulisi kyseeseen, voi tapaamisten järjestäminen valvottuina olla hyvä vaihtoehto. Valvonnan tarpeellisuutta harkittaessa huomioidaan ensisijaisesti lapsen, mutta myös tapaaja- ja asuinvanhemman olosuhteet. Huomioon otetaan myös vanhempien välisen konfliktin vaikeusaste. Päätöksestä tulee selvästi käydä ilmi syy/syyt sille, miksi tapaamiset toteutetaan valvottuina.²⁷

²² *Danielsen: Nordisk børneret II*, 2003, s. 347.

²³ Lov nr. 387 af 14.6.1995 om forældremyndighed og samvær, som ændret ved lov. 416 af 10.6.1997 og lov nr. 461 af 7.6.2001 og lov nr. 446 af 9.6.2004 og lov nr. 525 af 24.6.2005 og lov nr. 542 af 24.6.2005. Kuninkaallisen päätöksellä 2.8.2004, osa aikaisemmin oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluneista lapsi- ja perheoikeudellisista asioista on siirretty perheasianhallitukselle (famiestyrelsen), joka kuuluu perhe- ja kuluttaja-asiaiministeriön (ministeriet for familie- og forbrugeranliggender) alaisuuteen.

²⁴ Ks. cirkulæreskrivelse af 28.6.1996 om overvåget samvær ja 27 § Bekendtgørelse om forældremyndighed og samvær m.v. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 874 af 24.10.2002, som ændret ved nr. 929 af 14.9.2004.

²⁵ Vejledning om behandling af samværsager nr. 11049 af 1999.

²⁶ Overvåget samvær, 3. redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, september 2003.

²⁷ Vejledning om behandling af samværsager, s. 39 – 40 ja redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, s. 5 – 6.

Valvottuja tapaamisia käytetään monenlaisissa tilanteissa. Useimmiten tapaamiset järjestetään valvottuina silloin, kun lapsen kohdistuu henkistä tai fyysistä hyvinvointia vaarantavia tekijöitä, kuten esimerkiksi väkivallan, seksuaalisen hyväksikäytön tai lapsikaappauksen mahdollisuus. Valvottuja tapaamisia voidaan käyttää myös silloin, kun vanhempi ja lapsi eivät ole olleet tekemisissä toistensa kanssa tai milloin tapaajavanhempi vain yksinkertaisesti tarvitsee apua lapsen kanssa olemisessa. Lisäksi silloin, kun vanhempien välit ovat niin tulehtuneet, ettei muuta keinoa tapaamisten toteuttamiseksi lapsen ja vanhemman välillä ole, voidaan käyttää hyväksi valvottuja tapaamisia.²⁸

Valvonta voidaan järjestää eriasteisena. Valvonta voi olla ns. tuettua (*støttet samvær*), paikalla olevaa (*overværet samvær*), suojavaa (*beskyttet samvær*) tai tarkkailevaa (*observeret samvær*) valvontaa. Tuettua valvontaa käytetään tilanteissa, joissa lapsi ja vanhempi eivät pitkiin aikoihin ole tavanneet tai milloin tapaajavanhempi tarvitsee apua esimerkiksi lapsen hoidossa. Niin sanottua paikalla olevaa tapaamista voidaan käyttää, kun vanhempien välit ovat tulehtuneet. Valvonnalla pyritään poistamaan lapsen kanssa asuvan vanhemman turhia pelkoja ja ennakkoluuloja tapaamisista sekä estetään lasta joutumasta vanhempien välisten kiistojen todistajaksi. Lisäksi tähän valvonnan muotoon voi liittyä ainoastaan se, että lapsi noudetaan ja palautetaan tapaamisiin neutraalista paikasta. Suojatussa tapaamisessa on kyse valvonnasta, jossa lasta ei turvallisesti voida antaa tapaajavanhemmalle. Lapsen turvallisuus voi olla uhattuna muun muassa lapsen kohdistuvan kaappausuhan, lapsen kohdistuvan väkivallan tai tapaajavanhemman päihdeongelman vuoksi. Tällaisissa tilanteissa lasta ja vanhempaa ei jätetä kahden kesken, vaan valvoja on paikalla koko tapaamisen ajan. Tarkkailevassa valvonnassa on kyse tilanteista, joissa päätetään tapaamisten vahvistamisesta tulevaisuutta silmällä pitäen. Näissä tilanteissa valvoja tarkkailee tapaamisten sujumista lapsen ja vanhemman välillä ja tarkoituksena on selvittää, miten tapaamiset lapsen ja vanhemman välillä hoituisivat tulevaisuudessa tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Kaikissa edellä mainituissa valvontatilanteissa, lukuun ottamatta tuettua valvontaa, laaditaan raportti.²⁹

Tapaamisten järjestämistä valvottuna ei tule jatkaa pidempään kuin yksittäistapauksessa on tarpeen. Tapaamispaikkoina käytetään selvityksen mukaan muun muassa päivä- ja lastenkoteja. Kriteerit, joiden perusteella tapaamispaikat valitaan, ovat lapsen ikä, paikan sijainti, tapaajavanhemman asuinpaikka, vanhempien välit, valvonnan muoto ja paikan sopivuus tapaamisille yksittäisessä tilanteessa. Periaatteessa paikan valintaan vaikuttaa paljon se, minkä asteista valvontaa missäkin tilanteessa tarvitaan. Valvojina toimivat aina henkilöt, joilla on riittävä koulutus ja asiantuntemus lasten ja nuorten kanssa työskentelystä.³⁰

Selvityksessä suositetaan myös ns. ”handeplanin” tekemistä ennen valvottujen tapaamisten järjestämistä. Suunnitelman tulisi olla kirjallinen ja siinä olisi selvitettävä muun muassa valvonnan tarpeen taustat, onko valvonta jatkuvaa vai määräaikaista, tapaamisten kesto jne. Tavoitteena olisi tällä tavoin välttää väärinymmärryksiä vanhempien välillä ja saada asian käsittely läpinäkyväksi sekä yhdenmukaiseksi kaikkien osapuolten kannalta.³¹

²⁸ Redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, s. 7 – 8.

²⁹ Redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, s. 12 – 15. Selvityksessä on kiinnitetty huomioita valvottujen tapaamisten epäselvään terminologiaan ja siinä ehdotetaan käytettäväksi yllä mainittuja termejä, ks. s. 11 – 12.

³⁰ Redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, s. 9 – 10 ja 15.

³¹ Redegørelse fra Kontaktudvalget om Børnesagkyndig Rådgivning, s. 17 – 18.

- 2006: 1 Anita Haataja, Maija-Liisa Järviö, Esko Mustonen. Talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi. Pilottihanke sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta.
ISBN 952-00-1928-6 (nid.)
ISBN 952-00-1929-4 (PDF)
- 2 Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 2006.
ISBN 952-00-1933-2 (nid.)
ISBN 952-00-1934-9 (PDF)
- 3 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tulossopimukset kaudelle 2004-2007. Tarkistusvuosi 2006.
ISBN 952-00-1937-5 (nid.)
ISBN 952-00-1938-3 (PDF)
- 4 Seppo Tuomola. Kansallisen terveyshankkeen piiriin kuuluvan hankerahoituksen vaikuttavuuden arviointi. (Ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1939-1 (PDF)
- 5 Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportti.
ISBN 952-00-1940-5 (nid.)
ISBN 952-00-1941-3 (PDF)
- 6 Rikosseuraamusasiakkaiden tuen tarve ja yhteistoiminnan järjestäminen. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti.
ISBN 952-00-1942-1 (nid.)
ISBN 952-00-1943-X (PDF)
- 7 Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset.
ISBN 952-00-1944-8 (nid.)
ISBN 952-00-1945-6 (PDF)

